

SLIMME VOGELS

de praktijk van boeren met natuur

GILDEBOER MARCEL STRIJTVEEN

'Dit is mijn Weide Weelde'

**ZONDER BOEREN GEEN
WEIDEVOGELS**

Samenwerken voor mooi landschap

MELK MET MEERWAARDE

Jonge boeren over de toekomst

HET ROER IS OM

BoerenNatuur.nl ondersteunt
agrarisch natuurbeheer

Vogelbescherming
NEDERLAND

VAN DROOM NAAR WERKELIJKHEID

We kunnen al onze dromen realiseren als we de moed hebben ze na te jagen. Woorden van niemand minder dan Walt Disney en die heeft heel wat dromen gerealiseerd. Bij Vogelbescherming en BoerenNatuur.nl zijn wij niet zulke dromers, maar we koesteren wel een gemeenschappelijke droom. Die gaat over een boerenland waar boeren een fatsoenlijk inkomen verdienen en de boeren-

landvogels ruimte hebben om te leven. Waar de natuur niet wegkwijnt maar herstelt en floreert. Waar ook bloemen bloeien, hazen rennen, grutto's het voorjaar aankondigen en patrijzen scharrelen. We kunnen die droom realiseren door als boeren en natuurbeschermers samen te werken aan een natuurvriendelijke - of in jargon: natuur-inclusieve - landbouw. We zullen het niet altijd eens zijn, maar dat hoeft ook niet. Een stevige discussie kan helpen verder te komen, zolang we maar niet langdurig met de ruggen naar elkaar gaan staan. Daar is de boer noch de natuur mee geholpen. Wij zijn ervan overtuigd dat het realiseren van die mooie droom een bittere noodzaak is. De toekomst van de landbouw is gebaat bij een duurzame productie in balans met de natuur. Niet door een stap terug in de tijd, maar op een moderne manier. Met alle Nederlandse innovatiekracht kunnen we dat ook bereiken. Vogelbescherming Nederland en BoerenNatuur.nl bieden u graag dit magazine aan, vol verhalen van ondernemers die de meerwaarde van boeren met natuur hebben ontdekt. Wij hopen dat hun werkwijzen u inspireren om samen de droom te verwezenlijken.

Alex Datema, voorzitter BoerenNatuur.nl
Fred Wouters, directeur Vogelbescherming Nederland

PS. Uw dilemma's delen met vakgenoten? Kom dan naar de conferentie 'Succesvol boeren met natuur, ontmoet de praktijk' op 7 april 2017. Kijk op de achterpagina!

WILDLIFE OP BOERENLAND

Boerenland: veel van onze wilde vogels zijn er gek op, kunnen zelfs niet zonder akkers en weiden. Maar boerenwerk en vogels; het wringt steeds meer. Het agrarisch landschap is sterk veranderd.

Vogels hebben het zwaar. Veel boeren willen hun vogels wel terug. 'Maar het is economisch niet verantwoord.'

In dit blad vertellen boeren van verschillend pluimage hoe ze goede verdiensten realiseren met vogelvriendelijk ondernemen.

INHOUD

4	De Weide Weelde van Gildeboer Strijtveen	40	Nog weinig groen in agrarisch onderwijs
6	Voordelen van kruidig ruwvoer	43	De boer z'n natuur
10	Omschakelen naar bio op Terschelling	44	Zonder boeren geen weidevogels
13	De boer z'n natuur	48	De ontzagwekkende vlucht van de Koning van de Weide
15	Een natuurinclusief verdienmodel	50	De boer z'n natuur
18	'Om de melkprijs en het perspectief'	51	Boeren op natuurland
24	Akkerbouwers en beschermers geven de patrijfs toekomst	54	De frustratie van predatie
27	De boer z'n natuur	56	De boer z'n natuur
28	Jonge boeren over de toekomst	58	Een bloemenrand rond de akker
34	Eco-kracht om de wereld te voeden	62	Zuivelaars en duurzaamheid
38	Wie wint de Gouden Grutto?	64	Collectief agrarisch natuurbeheer
		68	Zuivel die stad met land verbindt
		70	GLB slecht voor boer én natuur

coverfoto: Berend Steenberg, melkveehouder in Onnen, zie p 27.
Foto Fred van Diem.

Met subsidie van de Europese Commissie

Vogelbescherming
NEDERLAND

GILDEBOER MARCEL STRIJTVEEN 'DIT IS MIJN WEIDE WEELDE'

TEKST PAULA HUIGEN

'Eerst hoor je die mysterieuze roep. Dan komt-ie uit de ochtendnevel tevoorschijn. Prachtig! De wulp kondigt voor mij het voorjaar aan.' Melkveehouder Marcel Strijtveen weet zijn liefde voor weidevogels uitstekend te combineren met zijn zorg voor 120 melkkoeien. Met elf collega's opereert hij in het Boerengilde.

 MARCEL STRIJTVEEN
 LIERDERHOLTHUIS
 120 KOEIEN
 53 HA

ONTMOET MARCEL STRIJTVEEN OP DE CONFERENTIE 'SUCCESVOL BOEREN MET NATUUR' OP 7 APRIL!

In de Lierder- en Molenbroekpolder, iets onder Zwolle, bestiert Strijtveen een melkveebedrijf. Het boerenleven zit in zijn genen. Zijn opa boerde met wat varkens en kippen, een kleine appelboomgaard en twee melkkoeien. Marcells vader zette het bedrijf voort met 60 koeien. Nu, onder de hoede van Marcel, telt het bedrijf er 120. "En groter hoeft voor mij niet."

De koeien beschikken over zo'n 40 hectare grasland. Op drie ervan maait Strijtveen pas ná het broedseizoen. Twee hectare is bloemen- en kruidenrijk grasland. Daar komt alleen vaste stalmest op. Maïs neemt de overige 10 hectare in beslag. Een halve hectare plasdras vormt een extra voorziening voor de weidevogels.

'GEMENGD' BEDRIJF

De belangen dienen van koeien én weidevogels lukt Strijtveen wonderwel. Nestbescherming was altijd al vanzelfsprekend. Rond 2000 kwam daar een eerste beheerpakket bij, via de provincie Overijssel. "Je kreeg subsidie als je de maaidatum uitstelde tot ná 15 juni. Weidevogellegfels werden met een premie beloond." Liever spreekt hij van 'vergoeding'. Want je derft wél inkomsten met later maaien, mozaïekbeheer en kruidenrijk grasland.

WEIDEVOGEL BV

Later sloot Strijtveen zesjarige beheerpakketten af met de provincie. Het aantal weidevogels op zijn land nam gestaag toe. Zo had hij bijvoorbeeld zeventig kievitsnesten in het topjaar 2015. En dan was er nog dat andere succes. Er lagen plannen om dwars door de open polder een strook van 50 hectare te bebossen als verbindingzone voor groot wild. De boeren hebben zich daartegen verzet. Met als klinkend resultaat dat ze die 50 hectare sinds 2009 als Weidevogel bv gezamenlijk bezitten en optimaal beheren voor weidevogels.

DE HOOGSTE KWALITEIT

Strijtveen streeft naar de hoogste kwaliteit melk en natuur. Noem hem een ambachtsman. Hij is één van de twaalf boeren van het Boerengilde. Van hun land wordt minimaal 10% pas gemaaid als de weidevogelkuikens vliegvlug zijn. In vijf jaar tijd moet dit uitgroeien tot 20%. En de koeien zijn minimaal een half jaar in de wei. De zuivel draagt dan ook een geuzennaam: Weide Weelde. Een weldaad voor boer, koe, grutto en consument.

In de Lierder- en Molenbroekpolder, nabij Zwolle, runt Marcel Strijtveen een melkveebedrijf. Hij is lid van het Boerengilde dat de belangen dient van koeien én weidevogels.

foto: Jolke Altenburg

foto: Weide Weelde

WEIDE WEELDE ZUIVEL

De leden van het Boerengilde krijgen per liter zuivel één cent extra voor hun natuurinspanning. Daarnaast gaat twee cent per liter in een weidefonds: ondersteuning om tot minimaal 20% agrarisch natuurbeheer te komen. Weide Weelde zuivel is te koop bij Jumbo, Deen, Poiesz en Plus supermarkten. www.boerengilde.nl en www.weideweelde.nl.

 JAN VROLIJK **OOSTHUIZEN** **40 MOEDERDIEREN,
100 KALVEREN EN OSSEN** **60 HA**

ONTMOET JAN
VROLIJK OP DE
CONFERENTIE
'SUCCESVOL BOEREN
MET NATUUR' OP
7 APRIL!

DE VOORDELEN VAN KRUIDIG RUWVOER

TEKST **JOUKE ALTENBURG**

Hessel Agema was in 2015/2016 de best producerende melkveehouder van Friesland. Agema voert zijn koeien onder meer ruwvoer van eigen kruidenrijk grasland. Ook op het vleesveebedrijf van Jan en Joost Vrolijk in Oosthuizen is kruidenrijk grasland een belangrijk aspect van de bedrijfsvoering. Kruidenrijk grasland is ook onmisbaar voor een gezonde weidevogelstand. Maar wat ís het?

foto: Fred van Diem

Kruidenrijk gras bevordert de opname van mineralen en sporenelementen door het vee

Over de term bestaat al gauw spraakverwarring: grasland met kruiden, kruidenrijk grasland, bloemrijk grasland... Onder kruidenrijk grasland verstaan we hier een mix van grassen en kruiden. Soorten als Engels raaigras, grote vossenstaart, witbol en glanshaver komen voor, maar zijn niet dominant. De kruidenrijkdom is groot: niet slechts scherpe boterbloem, hoornbloem en veldzuring. Op vochtiger terreinen staat ook veel reukgras, smalle weegbree, rode klaver en echte koekoeksbloem. Het beheer bestaat uit een hoog slootpeil en een vochtige bodem tot begin juni, een opbrengst van 5-8 ton ds per jaar en een eerste snee na 15 juni. Het bemestingsniveau (ruige mest) is mede afhankelijk van de grondslag.

ROBUUSTER EN WEERBESTENDIGER

Deze kruidenrijke graslanden kunnen worden beweid en gemaaid. Ze zijn redelijk productief en leveren smakelijk ruwvoer van goede kwaliteit.

teit. Ze vragen relatief hoge waterstanden en lichte bemesting. Door de variatie aan kruiden – soms meer dan 25 soorten – is zulk grasland ook beter bestand tegen sterke schommelingen van temperatuur en neerslag in het voorjaar. In droge(re) voorjaren komt de gewasgroei dus minder snel ‘stil te staan’ dan bij een raaigrasweide. De lage bemesting voorkomt, in combinatie met een hoog waterpeil, te snelle groei en legeren.

Kruidenrijk grasland levert een goede bijdrage aan de opname van de mineralen en sporenelementen door het vee. Bodem, bemesting en oogsttijdstip zijn belangrijke factoren voor de mineralen- en sporenrijkdom. Maar kruiden zijn dat ook. Kruiden wortelen dieper dan grassen. Ze kunnen daardoor meer mineralen en sporenelementen uit de bodem halen en opslaan. Met ruige stalmest wordt de mineralenbron op peil gehouden.

HOE REALISEER IK KRUIDENRIJK GRASLAND EN KRUIDENRIJKE RANDEN?

Kruidenrijk grasland ontstaat door langjarig extensief beheer, dus minder bemesten. Dit gaat het best op gronden die al enigszins verschraald zijn. Kruiden en zaden in de grond krijgen dan meer kans. Kies bijvoorbeeld percelen met (natuurlijke) beperkingen, perceelsranden of een strook langs het kavelpad.

PRAKTISCHE TIPS:

1. Creëer een hoog waterpeil Een hoog waterpeil vertraagt het opwarmen van de bodem en de werking van bemesting. Hierdoor vertraagt ook de vegetatieontwikkeling en ontstaat meer structuurvariatie. Het heeft sterk de voorkeur al in de winterperiode het waterpeil omhoog te zetten, liefst tot op het maaiveld.

2. Mestgift Stem de mestgift af op de grondsoort, de bestaande bemestingstoestand en het maaimoment. Ruige mest heeft de voorkeur. Wanneer minder wordt gemest is het gewas, wanneer het wordt gemaaid, minder zwaar. Daardoor gaat het minder snel legeren. Goed voor de voedingswaarde!

3. Verschraal door maaien en afvoeren De eerste jaren vaak meer dan 3x/jaar maaien en afvoeren. In de loop van de jaren naar 1x of 2x/jaar. Let bij maaien en afvoeren uiteraard wel op nesten en kuikens.

4. Beweid Beweiding zorgt, in combinatie met aangepaste bemesting, voor korte vegetaties in een gevarieerd patroon met langere vegetaties. Hierdoor zijn prooidieren beter beschikbaar en het biedt tegelijk dekking voor de kuikens. Met name de kuikens van kieviten, tureluurs en scholeksters profiteren hiervan. Het werkt alleen bij een productieniveau van minder dan 6 ton ds/ha/jaar. Vaak heeft verschralling echter de voorkeur.

5. Creëer waterhoudende greppels Die brengen op perceelschaal variatie aan tussen langzaam en snel opwarmende grond en leiden zo tot hoogtevariatie in het gewas. Zorg dat in elk geval van half februari t/m half juni de greppels vol staan.

6. Zaai een kruidenmengsel in Wanneer de kruidenrijkdom ‘achterblijft’ vanwege een verarmde zaadbron, is inzaaien met een kruidenmengsel een reële mogelijkheid. Zaai in augustus of september en gebruik gebiedseigen zaaizaad. Breng wel eerst de uitgangssituatie op orde (hoog peil, geen voorjaarsbemesting, frequent maaien en afvoeren). Wanneer de uitgangssituatie nog niet op orde is, is inzaai gedoemd te mislukken (zonde van het geld, verwachtingen niet uitgekomen, teleurgestelde boer).

GOED VOOR DE LACTERENDE KOE

Bij praktijkproeven op het bedrijf van Hessel Agema in Kollumerpomp, waarbij tot 25% van het rantsoen Engels raaigras vervangen werd door een kruidenrijk mengsel, bleef de melkgift van de hoogproductieve koeien intact. Waarschijnlijk wordt door de tragere penswerking de voedingswaarde van het gehele rantsoen beter benut. Het ruwvoer van de kruidenrijke percelen en stroken is dus niet alleen geschikt voor droogstaande koeien, jongvee, vleesvee of paarden. Ook melkvee kan er goed mee uit de voeten. Meer bewijs dan Agema's titel ‘best producerende melkveeboer van Friesland 2015/2016’ is nauwelijks denkbaar.

ÓÓK GOED VOOR WEIDEVOGELS

Percelen met een relatief hoge waterstand zijn vanouds de gunstigste plekken voor weidevogels. Maar ook oeverstroken langs sloten met een (tijdelijk) hoog waterpeil in combinatie met een flauwe oever zijn aantrekkelijk. De taludhelling is bij voorkeur groter dan 1 op 3. Zulke percelen kunnen het best op meer dan 300 meter van het erf, hoge beplanting zoals bomen, of een doorgaande weg liggen. Dan is er veel rust voor de vogels en zal de kans op vliegende predatoren kleiner zijn.

Extensief beweidde graslanden zijn bij uitstek geschikt voor scholekster, tureluur en kievit. Wanneer het aandeel laat maaien toeneemt, in combinatie met een lagere bemesting en een hoog waterpeil, wordt het perceel of de strook meer en meer geschikt voor grutto's en hun kuikens.

WEIDEN KAN, MAAR WEL EXTENSIEF

Extensieve (voor-)beweiding, bijvoorbeeld door rustig vleesvee of droge koeien, kan goed samen gaan met weidevogelbeheer. Trapgaten zorgen voor micro-reliëf. De graspollen die door de begrazing achterblijven vormen goede verstopplekken voor de kuikens. Flatten trekken insecten aan, waar de kuikens weer op foerageren. De combinatie van kruidenrijke percelen, extensief geweide percelen en een plas-dras biedt verschillende soorten weidevogels een mooie plek om te broeden en kuikens de kans om succesvol op te groeien. Als nesten vertrapt zouden kunnen worden plaatst men nestbeschermers.

foto: Ruud van Putten/Kina

echte koekoeksbloem

foto: Marc de Clerck/Kina

gewoon reukgras

foto: Bas Meelker/Kina

veldzuring

foto: Marc de Clerck/Kina

scherpe boterbloem

Weiden op natte grond houdt wel een risico in. Als er mest uitgereden is op natte bodem, of het vee op te natte grond loopt is bij een lage bodem-pH de kans op pitrusvorming groot. De pH hoort tussen de 4,8 en 5,5 te blijven. Ruige mest zorgt voor een goede buffer en geeft zijn voedingsstoffen langzaam af. Afhangelijk van de grondslag kan aanvullend bekalken nodig zijn. Als het perceel een mooie mix heeft van groen, geel, rood, paars of roze, als de slootpeilen hoog staan, als er een op weidevogels afgestemde mozaïek aanwezig is, en als de oudervogels gedurende het hele broedseizoen zichtbaar zijn in het land: dán is er een goede kans dat het een weidevogelrijk perceel zal zijn. Dat laten de vogels u vast weten!

VERDER LEZEN

Brochure *kruidenrijk grasland* van de Stichting Skalsumer Natuurbeheer: <http://edepot.wur.nl/295728>

Weidevogels in een veranderend landschap – Jan van der Geld, Niko Groen en Ron van 't Veer (alleen nog verkrijgbaar als e-book) www.knnvuitgeverij.nl

OMSCHAKELLEN OP TERSCHELLING

TEKST NADJA JANSMA

Neeke Buren runt op Terschelling De Gèskieker, een melk- en vleesveebedrijf met tachtig koeien. Haar optreden in de Vroege Vogels documentaire* over drie Terschellinger weidevogelboeren werd een breekpunt. Ze schakelt om naar een biologische bedrijfsvoering; vanaf eind dit jaar levert ze haar melk aan kaasmakerij De Terschellinger.

* De documentaire, uitgezonden in maart 2016, is nog te bekijken:
http://www.npo.nl/vroege-vogels/08-03-2016/VARA_101377833

NEEKE BUREN

TERSCHELLING

80 KOEIEN

51 HA

‘Ik werd echt enthousiast van de kansen.
Gelukkig mijn financieel adviseur ook, haha!’

Vertel eens wat over je bedrijf.

“De naam ‘Gèskieker’ komt van ‘te gès kieken’, even naar buiten gaan om te kijken hoe het met de koeien en het gras, het gès, staat. We melken inmiddels zo’n tachtig koeien, deels dubbeldoelrassen zoals MRIJ en Fleckvieh. Keur-slager Schaafsma op West-Terschelling slacht af en toe een koe en die verkopen we in onze boerderijwinkel. Momenteel leveren we de melk aan FrieslandCampina.”

Waarom wilde je omschakelen naar een biologische bedrijfsvoering?

“Ik vond het al jaren interessant om het eens te laten uitrekenen door een adviseur, alleen ik wist dat FrieslandCampina mijn melk niet apart van het eiland zou gaan ophalen. De Terschellinger kaasmakerij kon toen met steun van Vogelbescherming, het PolderPracht Terschelling project, de fabriek vernieuwen en uitbreiden. Egbert Zorgdrager was de enige die de biologische melk leverde. Toen duidelijk werd dat ze meer melk konden gaan verkopen begon het te spelen bij me. Is het wat voor mij, past het bij mijn bedrijf, hoe kom je financieel uit? Het klikte heel goed met kaasmaker Jan-Willem en ik werd er enthousiast van. Gelukkig

mijn adviseur ook, haha! Ik deed al veel dingen die voor biologisch ook gelden; de koeien lopen lekker buiten, mijn dubbeldoelrassen koeien produceren niet op hun top maar kunnen prima onder biologische omstandigheden leven, met kruidenrijk gras en wat minder brokken. We deden al sinds de jaren tachtig aan natuurbeheer, en hadden weinig medicijngebruik.”

Tegen welke problemen liep je aan?

“Begin 2016 zijn we begonnen met omschakelen, dat betekent dat ik pas eind dit jaar biologische melk kan gaan leveren. In principe duurt het 24 maanden voor je volledig biologisch bent, maar je mag al na anderhalf jaar de melk biologisch leveren. Het enige waar het een beetje op hing was dat ik niet genoeg grond had. Dan zou ik structureel ruwvoer van de wal moeten kopen, en dat wilde ik niet. Na de televisie-uitzending van Vroege Vogels kwamen verschillende mensen naar me toe: ik heb een stuk grond, daar loopt nu een paardje op, maar wil jij het niet pachten? Dat was zo ontzettend leuk en heeft me enorm geholpen. Inmiddels heb ik voldoende grond. Verder moest een bepaalde oppervlakte van de stalvloer dicht zijn, dus we hebben de stal aangepakt.” >>

foto: Vincent Zwart

1.543

1.543 landbouwbedrijven zijn in 2016
biologisch gecertificeerd.

57.304

hectare is biologisch,
3,1% van het totaal.

64.000

bedrijven telde Nederland in 2015 en
1,8 miljoen hectare cultuurgrond.

4,3%

bedroeg het aandeel biologisch in de retail
(supermarkt en speciaalzaak) in 2015

11,5%

groeide de biologische omzet in 2015:
naar 1,3 miljard euro

‘Ik dacht dat eilanders niet zo biologisch-minded zijn. Maar ik kreeg heel veel oprecht leuke reacties’

Hoe reageerde je omgeving?

“Mijn vader – hij is helaas eind 2015 overleden – reageerde sceptisch. “Het is hier droge zandgrond; gaat het wel lukken, want als het een droge zomer is dan groeit er niks!” Mijn man zag het wel meteen zitten, omdat hij heel erg gelooft in het verhaal van de Terschellinger kaas. Ik dacht altijd dat de eilanders niet zo biologisch-minded waren, maar toen ik ging omschakelen hoorde ik veel enthousiaste geluiden: veel oprecht leuke reacties, ook na de Vroege Vogels-uitzending.”

Heb je advies voor boeren die willen omschakelen?

“Als je bij de verhalen in de landbouwbladen wel eens denkt: moet dat nou allemaal: nóg meer, nóg groter, nóg meer melk uit een koe trekken... En als je wel eens denkt: ik heb een leuk bedrijf zo, mijn koeien lopen buiten, ze zijn altijd gezond en oké, ze geven dan misschien geen 10.000 liter, maar ik ben met 7.000 of 8.000 liter ook heel tevreden; ja, dan zou ik het zeker overwegen.”

www.polderprachtterschelling.nl
www.geskieker.nl

DE BOER Z'N NATUUR

ERIC VAN DER SPELT, AKKERBOUWER IN STEENBERGEN, HEEFT DE RANDEN VAN ZIJN GRAANPERCELEN INGEZAAID MET EEN BLOEMENMENGSEL

‘Sinds een paar jaar zie ik weer patrijzen; deze zomer acht stuks bij elkaar.’

Eric van der Spelt, Steenberg

140 ha, waarvan 13 ha akkerrand

“Zo’n twaalf jaar geleden deden we mee aan een pilotonderzoek van LTO en Brabants Landschap om te achterhalen hoe in akkerbouwgebieden de biodiversiteit het best gestimuleerd kan worden. Het inzaaien van de graanranden met een bloemenmengsel bleek het effectiefst. Van de 140 hectare land die we hebben, zijn er dertien ingericht als akkerrand. Er groeit korenbloem, klaproos, gerst en graan. Zo worden de natuurgebieden rondom ons land weer enigszins met elkaar verbonden. Allerlei dieren kunnen er rusten. Sinds een paar jaar zie ik weer patrijzen; deze zomer acht stuks bij elkaar. Ook slapen er fazanten en reeën. Mijn favoriete vogel is de kiekendief. Als ik het graan aan het dorsen ben, zie ik die vaak naast me stil in de lucht hangen om dan plots in een duikvlucht een muis uit het land pakken.”

foto: Richard Hulshof

ERIK SMALE HEEFT MET ZIJN OUDERS EEN MELKVEEBEDRIJF IN JOPPE (GELDERLAND)

‘De opbrengt van de proefpercelen blijkt 10 procent hoger dan van monocultuur raaigras’

Erik Smale, Joppe

180 koeien en 110 stuks jongvee

120 ha

“In ons bedrijf ligt de focus op een goede bodemkwaliteit. Een gezond bodemleven is goed voor de biodiversiteit, en dat heeft niets met biologisch of gangbaar boeren te maken. Ik ben gek op oud grasland waar meer groeit dan alleen Engels raaigras. We hebben proefpercelen ingezaaid met grasklaver en kruidenmengsels. Het is duidelijk dat die percelen beter zijn voor de biodiversiteit. Als ik daar loop, zie ik altijd zwaluwen boven me vliegen. Bovendien ben ik erachter gekomen dat de opbrengt van de proefpercelen 10 procent hoger is dan die met monocultuur raaigras. Terwijl ik de percelen identiek bewerk en gewoon bemest met drijfmest en kunstmest. We hebben Kievitsnesten op het land, er loopt een grutto en onze stal zit vol met boerenzwaluwen. Het mooist vind ik het moment dat de jongen uitvliegen.”

CURSUSPROGRAMMA NATUURBEHEER EN ONDERNEMERSCHAP

Wil jij je bedrijf omvormen naar een bedrijf met weidevogelland en kruidenrijke graslanden, naar een bedrijf waarbij natuur en landbouw met elkaar verbonden zijn? Of werk je al met natuurgronden en wil je jezelf en je bedrijf verder ontwikkelen? Dan ben je bij het cursusprogramma Natuurbeheer en Ondernemerschap van VANGROENewaarde aan het goede adres.

foto: Fred van Dierm

Cees Spanjer, weidevogelboer op Terschelling, is een van de huidige cursisten: 'Ik wil de biodiversiteit op mijn bedrijf vergroten en daarmee zorgen voor een goede basis voor mijn bedrijf. Op zoek naar een cursus die mij daarbij zou kunnen helpen, kwam ik bij VANGROENewaarde. Ik vergroot er mijn kennis over natuur en natuurbeheer en leer er wat natuurontwikkeling bedrijfsmatig betekent.'

Het huiswerk prikkelt om de theorie toe te passen op mijn eigen situatie, om veranderingen door te voeren thuis op mijn bedrijf. Het contact met mede-agrariërs en beheerders van natuurterreinen maakt de cursus extra interessant. Aan het eind van het programma heb ik bovendien een gedegen natuurbedrijfsplan met economische doorrekening.'

Benieuwd geworden hoe wij je kunnen helpen jouw doelen te behalen? Vangroenewaarde.nl: voor iedereen die meer wil weten over ondernemen met natuur. Of je nu kiest voor een losse module van 2 dagen over graslandbeheer op natuurgrond of gaat voor een volledig programma tot professioneel natuurbeheerder.

Het cursusprogramma Natuurbeheer en ondernemerschap is een product van VANGROENewaarde in samenwerking met Aeres Hogeschool, HAS Den Bosch, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten.

VERDIENEN AAN DE NATUUR

TEKST RENÉ DE VOS

“Natuurinclusief boeren is eigenlijk heel simpel: je zet kwaliteiten van de natuur in voor voedselproductie en maakt tegelijk die natuur sterker.” Jan Willem Erisman, directeur van het Louis Bolk instituut, onderbouwt die visie met harde data.

Grutto (links) en scholekster houden vanaf een wachtpost de omgeving in de gaten. Ergens in het gras verscholen bevinden zich hun eieren of jongen.

foto: Nico van Kappel/Buiten Beeld

‘Je kunt met minder productie een ruimere financiële marge halen’

“We kunnen aards voedsel verbouwen op Mars, zo lijkt het. Maar kunnen de Marskolonisten er ook van leven? Ik weet bijna zeker van niet. Daar is Marsstof te steriel voor.” Jan Willem Erisman is geen ruimtevaart-expert, maar hij weet als directeur van het Louis Bolk onderzoeksinstituut wel alles van bodemleven. Het Louis Bolk profileert zich als een ‘onafhankelijk internationaal kennisinstituut ter bevordering van écht duurzame landbouw, voeding en gezondheid’. Het instituut heeft niet lang geleden een onderbouwde definitie gepubliceerd van het begrip ‘natuurinclusieve landbouw’. Het is een hip begrip – je leest het plotseling overal – dat door het ministerie van Economische Zaken werd geïntroduceerd.

In gewonemensentaal gaat het om iets verbijssterend simpels: zet de kwaliteiten van de natuur in voor je voedselproductie en maak de natuur sterker door slimme keuzes in wat je aan voedsel produceert en wáár je dat doet. De scepticus denkt hier iets geitenwollensokkerigs te proeven. Maar Erisman rekent daar direct mee af. “Het gaat om landbouw volgens natuurlijke principes mét een goed verdienmodel. Wij hebben op basis van dit uitgangspunt een degelijk businessmodel voor melkvee- en akkerbouw-bedrijven ontwikkeld.” Het model belooft een verbetering van de biodiversiteit, maar tegelijk ook van het netto rendement. Bovendien nemen de bedrijfsrisico's op de langere termijn af.

DE ROL VAN FRIESLANDCAMPINA EN RABOBANK

Waarom zou een boer zich druk maken over biodiversiteit? Misschien omdat FrieslandCampina en de Rabobank zich er druk over maken? Samen met het Wereld Natuur Fonds vroegen zij het Louis Bolk Instituut om een voor boeren praktisch bruikbare invulling van het begrip ‘biodiversiteit’ te geven. De zuivelgigant en de bank beseffen dat de agrarische sector niet meer om biodiversiteit heen kan. De intensieve landbouw gaat gepaard met bodemverarming, verlies aan nuttige planten en beestjes, een groot mestprobleem en milieubelasting door bestrijdingsmiddelen die we eufemistisch gewasbeschermingsmiddelen noemen. Samengevat: een ernstige verschraling van de biodiversiteit.

Erisman: “Die verschraling liegt er niet om. In de afgelopen twintig jaar is in het Nederlandse landbouwgebied – en dat omvat 70% van alle land – de biodiversiteit met 40% afgenomen. Terwijl de landbouw deze biodiversiteit juist hard nodig heeft om voedsel te kunnen produceren. Het bodemleven en insecten zijn immers onmisbaar voor de groei van gewassen en het in toom houden van plagen. In de intensieve landbouw wordt een veelheid aan middelen ingezet om snel een maximale opbrengst te behalen. De biologie is daarmee deels buiten spel gezet en voor een deel onbenut. Een voortdurende gift van kunstmest

foto: Fred van Dieën

‘De boer die mest van eigen bedrijf gebruikt haalt 20% meer opbrengst dan met mest van zijn buurman’

levert voedsel voor planten maar schakelt het vermogen van bodemorganismen uit om de beschikbare stikstof optimaal te benutten. Met frequent gebruik van gewasbeschermingsmiddelen verliezen gewassen hun natuurlijke verdediging tegen parasieten en plaaginsecten. Die verdediging bestaat vaak uit stoffen, zoals antioxidanten, die juist gunstig zijn voor de gezondheid van de consument.”

HET DRAAIT OM EEN NATUURLIJKE CYCLUS

Een duurzame gewasproductie staat of valt met de natuurlijke cyclus. In een gezond ecologisch systeem werken de bodem en het bodemleven, de variatie aan flora en een scala aan insecten in elkaars voordeel. Daarom denkt Erisman dat je niet kunt leven van gewassen die op steriel Marsstof zijn geteeld. “Zonder bodemleven is de natuurlijke cyclus verbroken. Ik kan dat niet aantonen, maar er zijn indicaties dat deze cyclus belangrijk is. Zo behaalt een boer die mest van het eigen bedrijf gebruikt 20% meer opbrengst dan met mest van zijn buurman.”

Natuurinclusief boeren is dus boeren met biodiversiteit als een betrouwbare partner. Zo'n partner vraagt wel aandacht en zorg, zoals

voor samenhang tussen een gezonde bodem, goed watermanagement, geïntegreerde landschapselementen en behoud van specifieke soorten. Maar je krijgt er iets moois voor terug: een beter rendement en een duurzame productie.

Daar hebben meer boeren wel oren naar dan je zou denken, weet Erisman. “Ik schat in dat tachtig procent van de boeren niet zo nodig veel koeien en veel melk hoeft; die willen gewoon lekker melken. Hoe onwerkelijk het ook klinkt: je kunt met minder productie een ruimere financiële marge halen. Er zijn koplopers die dat bewijzen en pioniers als Weerribbenzuivel laten het ook zien. Die draaien heel succesvol op een concept van duurzame, ‘natuurinclusieve’ productie.”

MEER INFORMATIE:

www.louisbolk.org/downloads/3099.pdf
www.louisbolk.org/downloads/2944.pdf
www.weerribbenzuivel.nl/

Jan Willem Erisman,
directeur Louis Bolk
Instituut

foto: Herbert Wiggeman

ONTMOET JAN
WILLEM ERISMAN
OP DE CONFERENTIE
‘SUCCESVOL BOEREN
MET NATUUR’ OP
7 APRIL!

TEKST LARS SOERINK

Is biologisch boeren, met oog voor weidevogels en andere natuur, iets voor koe-knuffelaars en geitenwollen-sokkendragers? Henk Pelleboer voldoet op geen enkele manier aan dat plaatje; hij is ondernemer in hart en nieren. Met een glimmende Tesla op de oprit van zijn bloeiende bedrijf. Maar dus wel overtuigd biologisch boerend.

HENK PELLEBOER

MASTENBROEK

180 KOEIEN

165 HA

foto: Fred van Diem

Melkveehouder Henk Pelleboer met op de achtergrond zijn excursiebus, waarin hij groepen belangstellenden meeneemt om weidevogels te kijken.

MELKVEEHOUDE HENK PELLEBOER 'IK GING NATUURINCLUSIEF OM DE MELKPRIJS EN HET PERSPECTIEF'

In het belang van weidevogels worden niet alle percelen tegelijkertijd gemaaid, zodat jonge vogels een veilig heenkomen kunnen zoeken. Op de voorgrond een paddenpoel.

De keukentafel is een gewichtige plek in een boerenbedrijf. Op een herfstige namiddag mag ik aanschuiven in de ruime, lichte woonkeuken van Henk Pelleboer te Mastenbroek, vlakbij Zwolle. Wie een van de toonaangevende ‘weidevogelboeren’ van Nederland in een historisch boerderijtje zou verwachten aan te treffen heeft het mis. Pelleboer werkt met ‘t hart én met zijn hoofd.

“Biologisch, natuur-inclusief is een keuze waar ik heel fundamenteel in geloof, omdat het voor de gezondheid van onszelf en de wereld beter is. Maar het is óók een keuze die rationeel is. Je hoeft maar naar de absurd lage melkprijs te kijken om te zien dat niet-biologisch een doodlopende weg is.”

En anders is, zegt hij, het ‘zwalkende overheidsbeleid’ wel een goede reden. “Hoe kan je daar nou een bedrijf op bouwen? Hoe kan je investeren, als je kort daarna een andere kant op gedwongen wordt door veranderend fosfaatbeleid? Laat de overheid eens een duidelijke stip op de horizon zetten: ‘dáár willen we naartoe met de landbouw in Nederland, zussen-zo duurzaam’. Dan weet ik zeker dat boeren dat kunnen klaarspelen. Zoals ‘t nu gaat, is het een race naar de bodem; en in het kielzog daarvan wordt de natuur van ‘t boerenland ook om zeep geholpen.”

‘Laat de overheid een duidelijke stip op de horizon zetten: dáár willen we naartoe met onze landbouw’

DIEPVRIESMAN MET MARKTANTENNE

“Ik ben pas op 35-jarige leeftijd boer geworden. Mijn boerende broer emigreerde naar Canada, ik handelde op dat moment in diepvriesproducten. Na enig beraad nam ik het bedrijf over. Misschien ben ik, door die andere achtergrond, wel ontvankelijker gebleven voor andere manieren van naar een bedrijf te kijken? Ik keek als diepvriesman sterk naar waar de markt om vraagt. Vroeg men kroketten X als ik Y had, dan zorgde ik als de wiedeweerga om X te kunnen leveren. Als boer deed ik dat ook; ik zag om me heen dat er een toenemende vraag naar biologische zuivel aan het ontstaan was. Dus lag het voor mij voor de hand om dáár iets mee te doen.”

EEN BIOLOGISCH IMPERIUM

Nu, twintig jaar later, heeft Henk Pelleboer bijna een biologisch imperium opgebouwd. Hij is een BN’er geworden in de wereld van de biologische

melkveehouderij. Zijn ‘Red de Rijke Weide’-kaas vindt gretig aftrek. Pelleboer kocht kort geleden een stadsboerderij in Zwolle, om dicht bij de mensen te zijn en zo het natuur-inclusieve gedachtegoed onder de aandacht te brengen. Op de dag dat wij elkaar treffen, ontvangt hij ruim dertig boeren uit Duitsland; die komen bij hem de kunst afkijken. Zo zijn er velen. Pelleboer leidt per jaar enkele duizenden gasten rond: van schoolklassen tot vakgenoten.

MOOIE PRIJS VOOR BIOMELK

De zekerheid van afzet van zijn melk was nog niet gegarandeerd toen Pelleboer ‘bio’ ging. “Ik heb geluk gehad; een grote zuivelverwerker in Rouveen investeerde kort daarna in een aparte biologische zuivelstroom. Ik leverde al aan dat bedrijf en kon van het begin af aan mijn biologische melk – tegen een aantrekkelijke prijs! – bij Rouveen blijven leveren. Ik had daardoor een basis van zekerheid waardoor ik het vertrouwen had om ook verder te investeren.” Intussen is de biologische melkprijs losgekoppeld van de ‘reguliere’ melkprijs en is de *business case* voor biologisch, wat Pelleboer betreft, zo klaar als een klontje.

WIE WEET WAAR KAAS VANDAAN KOMT?

Elk gesprek over de activiteiten van Pelleboer komt, vroeger of later, uit op de rol van de

consument. Ik vertel dat ik natuurliefhebbers ken die, als ze boodschappen doen in de supermarkt, zonder blikken of blozen een kilo ‘gele klei’-kaas in hun kar leggen. Het gezicht van Pelleboer, voor wie kaas een belangrijk product is, spreekt boekdelen. >>

Eén van de meest zichtbare producten van de melk van Pelleboer is ‘Red de Rijke Weide-kaas’, die in samenwerking met Kroon Biologische Verswaren en Vogelbescherming in de markt werd gezet. Consumenten kiezen voor deze kaas vanwege de smaak én de aangename bijsmaak: het in stand houden van het rijke weidelandschap. Henk Pelleboer krijgt voor elke kilo verkochte kaas 1 euro; met dat geld vergroot hij zijn aandeel weidevogelland van 10% naar 33%. www.redderijkeweide.nl/producten

Ontwakend Landschap

12 UURS BELEVING VAN CULTUUR & NATUUR
IN WEIDE- OF WADDENLANDSCHAP

BIRDS & BRASS

MUZIKALE ODE AAN HET LANDSCHAP

- In 2017 in combinatie met de theatervoorstelling 'Koning van het Grasland'
- Vooraf een streekgebonden diner
- Na de voorstelling een kampvuur
- Slapen in het open landschap of aan het wad
- Wakker worden met het geluid van de natuur
- Afsluitend een ochtendwandeling met lokaal ontbijt

- Opmaat naar groots zomers muziek-dans spektakel in 2018
- Op een unieke buitenlocatie
- Met honderden hofabra muzikanten
- En dansgezelschap Club Guy & Roni
- Muziek van componist Sytze Pruiksma

Vanaf zomer 2017, volg
celebratingdiversity.eu en [keninggreide](https://twitter.com/keninggreide)

"Celebrating Diversity" op weg naar 2018 (Leeuwarden European Capital of Culture)

Koning van het grasland

KENING FAN 'E GREIDE

TRUDI KLEVER
MARCEL FABER
JOOP WITTERMANS
HELMERT WOUTENBERG
BIENEKE EHLHARDT

MAG DE MENS
INGRIJPEN IN DE
NATUUR? **EN WIE
IS DE BAAS OP HET
BOERENLAND?**

Een boerenechtpaar, Anke en Hessel Kroes, hebben hun kind verloren bij een noodlottig tractorongeluk. Met veel moeite houden zij zich staande, maar als een grutto haar nest bouwt op de plek van het ongeluk en er een strijd losbarst tussen boeren en natuurbeschermers, komen zij lijnrecht tegenover elkaar te staan.

DE VOORSTELLING "KONING VAN HET GRASLAND" SPEELT VANAF JUNI '17 70 VOORSTELLINGEN OP BOERDERIJEN VERSPREID DOOR FRIESLAND, GRONINGEN EN DRENTHE.

KIJK VOOR MEER INFORMATIE OP:
WWW.TONEELGROEPJANVOS.NL OF WWW.PIER21.NL

Henk Pelleboer met een voorlichtingsbord bij zijn boerderij.

foto: Fred van Diem

"Onbegrijpelijk! Hoe kan je nou van natuur en het natuurrijke, bloemrijke boerenland houden én producten kopen die dat om zeep helpen?" verzucht hij. Ik opper dat de producten in de supermarkt – door de onzichtbare productieketen – geen verbinding meer hebben met de oorsprong. En dat zelfs geïnformeerde consumenten daardoor niet vanzelfsprekend handelen naar eigen idealen en waarden.

MET ZIJN GASTEN IN DE WEIDEVOGELBUS

"Misschien, ja – daar zou best wat in kunnen zitten. Het is ook precies waarom ik zo graag laat zien wat we hier doen. Ik heb een 'weidevogelbus' waarmee ik mensen meeneem het land op om naar grutto's, tureluurs, kieviten en hazen te kijken. Ik hoop dat ik, door dat te doen, een beetje een bijdrage lever aan een andere houding. Want wat je koopt, heeft wel degelijk een enorme invloed. Het is jammer dat consumenten zich zo weinig van hun eigen macht bewust zijn. Want door het kopen van een product, zeg je eigenlijk 'Ik kies voor dit product, en voor de manier waarop het is gemaakt. Met de bestrijdingsmiddelen die zijn gebruikt, of juist niet.' Door het product te kopen zeg je 'Ja – dit is wat ik wil!' Red de Rijke Weide-kaas bijvoorbeeld."

'IK BEN EEN ECHTE BUITENBOER'

De bedrijfsvoering van Pelleboer klinkt en oogt rationeel doortimmerd, maar het verklaart nog niet waarom Pelleboer zoveel vogels op zijn land heeft. "Een buitenmens was ik altijd al, ik had van jongs af aan een liefde voor de vogels en andere dieren van het land. Je hebt typische 'koeienboeren' die het liefst de hele dag tussen de beesten zijn. Ik ben een 'buitenboer'; ik geniet van de vogels op het land. En ik weet hoe kwetsbaar die zijn geworden. Het is soms een hele puzzel om ze te behouden, en de spelregels zijn ingewikkeld, maar ik wil me daar gewoon voor inzetten."

www.boerpelleboer.nl

'Het is jammer dat consumenten zich zo weinig van hun eigen macht bewust zijn'

SLIMME VOGELS • 29

TOEKOMST VOOR DE PATRIJS
Dankzij een EU Interreg-subsidie voor het project PARTRIDGE kunnen de komende jaren in Engeland, Schotland, Duitsland, Vlaanderen en Nederland tien voorbeeldgebieden van minimaal 500 ha optimaal worden ingericht voor de patrijs. De betrokken organisaties willen aan de hand van PARTRIDGE laten zien dat de patrijs op het moderne platteland nog wel degelijk toekomst heeft. De twee Nederlandse voorbeeldgebieden komen te liggen in West-Brabant en op Schouwen-Duiveland. In het project werken Stichting Landschapsbeheer Zeeland, Het Zeeuwse Landschap, Brabants Landschap, Vogelbescherming, agrarische collectieven, wildbeheereenheden en vogelwerkgroepen nauw samen.

Patrijzen houden van kruidenrijke akkerranden; hun aantallen zijn de laatste jaren met 95% geslonken.

PATRIJS Dick Pasma/Buiten Beeld

VOGELBESCHERMERS EN BOEREN SLAAN DE HANDEN INEEN VOOR DE PATRIJS

TEKST **HANS PEETERS**

Wie 'akker' hoort, denkt 'patrijs'. Tenminste... vroeger. Wanneer heeft u voor het laatst een patrijs gezien? Gelukkig lopen er op veel plaatsen in het land projecten om deze typische akkervogel te helpen. Boeren en vogelbeschermers slaan de handen ineen. Met succes!

Op een vroege najaarsdag sta ik aan de rand van een uitgestrekt aardappelveld, samen met eigenaar Martin Dekker, akkerbouwer in Hulst, en Alex Wieland van Landschapsbeheer Zeeland. Langs de zuidkant heeft Dekker een negen meter brede akkerrand aangelegd, totale oppervlakte één hectare. "Speciaal voor de patrijs en andere akkervogels zoals de veldleeuwerik", legt Dekker uit, die niet toevallig ook voorzitter is van de Agrarische Natuurvereniging Groene Oogst. "De strook is voor vijftig procent ingezaaid met laag gras en voor de andere helft met een rijk kruidenmengsel. Daar houden ze van."

DESASTREUZE VRIJE VAL

De akkerrand in Hulst ziet er uit als een slecht onderhouden landingsbaan in een derdewereldland. Maar in het voorjaar is dit een kleurenzee van akkerbloemen; voor patrijzen ideaal om voedsel te zoeken en zich te verschuilen. Onder de bezielende coördinatie van Alex Wieland zijn in het Zeeuwse op meerdere plaatsen zulke patrijzenprojecten gestart. Niks te vroeg, want landelijk is de patrijzenstand de afgelopen 25 jaar met 95% gekelderde. Er resten nog slechts zo'n 20.000 vogels.

UIT LIEFDE VOOR DE NATUUR

Dankzij de activiteiten van boeren en vogelbeschermers is het aantal patrijzen in Zeeuws-Vlaanderen bovengemiddeld groot. Toch zijn Dekker en Wieland niet optimistisch gestemd. Beiden: "We zouden veel meer kunnen doen, maar daar is momenteel geen geld voor. De grond in Zeeuws-Vlaanderen is duur en de opbrengst aan gewassen moet dus hoog zijn. Binnen de provincie Zeeland is er 1,6 miljoen euro

foto: Hans Peeters

Martin Dekkers (links) en Alex Wieland in de akkerrand: 'Vijftig procent laag gras en vijftig procent rijke kruidenmengsels: daar houden patrijzen van.'

PATRIJZENBIER VOOR DE MOEITE

Natuur is mooi, maar je moet er wat bij te drinken hebben. Daar weet men in Zeeuws-Vlaanderen alles van. De Werkgroep Patrijs produceert van de oogst van de kruidenrijke (patrijzen)akkers haar eigen streekbier: 'Patrijske'. Het Zeeuwse natuurbier is gebrouwen van het 150 jaar oude tarweras 'Zeeuwse witte'. Bijna was het verdwenen, maar nu wordt het weer geteeld in de speciale akkerreservaten. De jaarproductie van 2000 liter bier wordt verkocht via de plaatselijke horeca en supermarkten. Alex Wieland: "Voor de opbrengst hoef je het niet te doen, maar lekker is het wel." 'Patrijske' is o.a. te koop in de winkel van Vogelbescherming.

subsidie beschikbaar voor alle maatregelen voor agrarisch natuurbeheer; per hectare akkerrand krijgt een boer ongeveer € 2200,- vergoed. Absoluut ontoereikend."

Dat betekent heel wat 'liefdewerk, oud papier'. Dekker: "Voor oudere boeren zoals ik, is dat niet zo'n probleem. Wij doen het uit liefde voor de natuur. Maar dat kun je van jonge boeren niet verwachten. Die moeten een boterham kunnen verdienen. Zo simpel is dat."

TEAMWORK IN BRABANT

Ook in Brabant kelderde de patrijzenstand door gebrek aan bloemen en kruiden in het agrarische landschap. Maar van een mooie

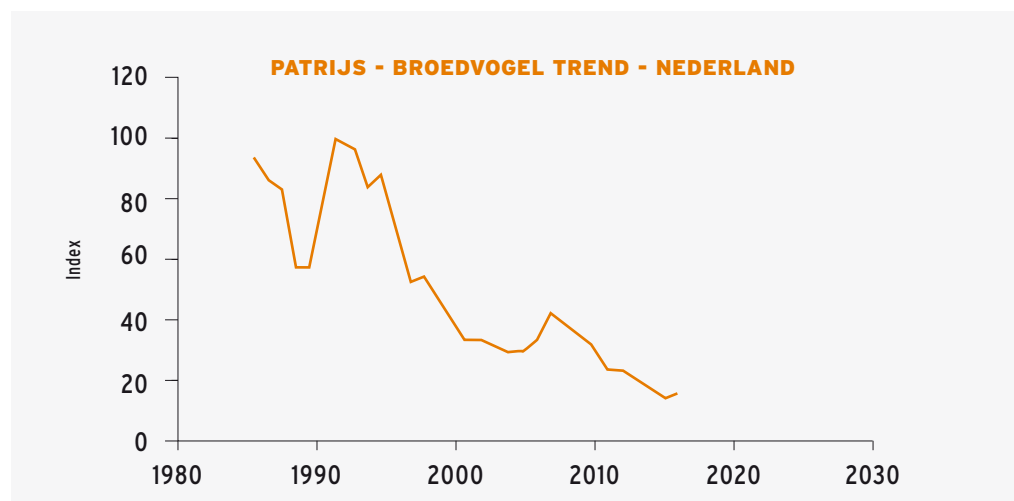
tafel – een kruidenrijke akker – kan de boer niet eten. Die moet productie maken. Vogelbescherming startte samen met het Brabants Landschap en Natuurbeschermingsvereniging Altenatuur een patrijzenproject in de Brabantse Struikwaard bij Giessen. Er zijn bloemrijke graanranden, struweelhagen, houtwallen, kruidenrijk grasland en biologische akkers aangelegd. Alsof de patrijzen er op zaten te wachten! In vijf jaar tijd steeg het aantal koppels van twee naar acht.

KLINKEND ACHTERHOEKS SUCCES

Ook in de Achterhoek werken verschillende partijen samen voor de terugkeer van de patrijs. De Agrarische Natuurvereniging PAN, Vogelwerkgroep Zuidoost Achterhoek, gemeente Aalten, Wildbeheereenheid Aalten en Vogelbescherming Nederland sloegen de handen ineen. Ook al weten we niet precies hoeveel broedparen er aanvankelijk waren, in 2016 telde men maar liefst 42 broedparen en lijkt er sprake van een florerende populatie. In het Duitse grensgebied telde men 34 broedparen. Dit zijn aantallen die tegenwoordig steeds zeldzamer worden. Samenwerken voor de patrijs werpt dus echt zijn vruchten af.

www.vogelbescherming.nl/samenwerken-voorpatris
www.facebook.com/WerkgroepPatrijs/

De patrijzenstand kelderde in 25 jaar met 95%.

© Netwerk Ecologische Monitoring (Sovon, CBS)

DE BOER Z'N NATUUR

BEREND EN WILMA STEENBERGEN ZIJN BIODYNAMISCHE MELKVEEHOUDERS IN ONNEN (GRONINGEN)

'Dit brengt ons extra inkomsten én het plezier van vogels op het land'

WOUT LAM IS GANGBAAR MELKVEEBOER IN WESTBROEK

'Het geeft een kick om de vogels een plek te bieden'

Berend en Wilma Steenbergen, Onnen

85

95 ha, inclusief natuurland

"Ongeveer de helft van ons land beheren we zo dat weidevogels er profijt van hebben; we maaien later en daar waar vanouds veel vogels broeden, beweiden we extensief. Ook zorgen we voor openheid door boompjes en struiken uit het veld te verwijderen. Bij onze huiskavel hebben we een plas-draslocatie ingericht. Binnen twee à drie jaar merkten we de aantrekkingskracht daarvan. Tureluurs, kieviten en scholeksters zitten er. De maatregelen brengen ons extra inkomsten, maar het doet ons vooral veel plezier om vogels op het land te zien. Het weidevogelbeheer past in het hele plaatje van onze bedrijfsvoering. Je bent niet alleen melkveehouder, je krijgt er ook een stuk natuur bij. Als ik door het land rijd en weidevogels om me heen zie; voor mij is dat een teken dat we dicht bij de natuur staan."

www.redderijkeweide.nl/boer/berend-steenbergen

Wout Lam, Westbroek

90

38 ha

"Vogelliefde, dat heb je of je hebt 't niet. Wij proberen zoveel mogelijk diversiteit aan te brengen in het land: een mozaïek van gemaaid en geweide percelen. Om de nesten laten we een eiland van zo'n dertig tot veertig vierkante meter staan. Als je maar een klein stuk laat staan, pluizen vossen ze uit, en valt het kraaien op. Ons enthousiasme is groot: het geeft een kick om de vogels plek te bieden. Er broeden tien paar tureluur en twaalf paar kieviten op ons land. De polder is vrij vochtig, ideale biotoop voor de tureluur, mijn favoriete vogel. Het is een stil en schuw vogeltje, maar als 'ie jongen heeft wordt 'ie knettergek. Als je dan de polder in komt maakt 'ie herrie om je te intimideren. Het zou me niks verbazen als het gezegde 'ergens tureluurs van worden' daar vandaan komt."

www.redderijkeweide.nl/boer/wout-lam

WELKOM
IN ONS MELKHUISJE

Welkom!
in ons
Melkhuisje!

Boeren met
de wetenschap
van morgen en
de smaak van
vroeger!

aanbellen in de stal
Wij helpen graag? →

TEKST NADJA JANSMA

JONGE BOEREN OVER DE TOEKOMST MELK MET MEERWAARDE

De jonge lichting melkveehouders staat voor andere uitdagingen dan vorige generaties. Maatschappelijk relevant zijn, ondernemerschap tonen, onderscheidend zijn en boeren mét de biologie in plaats van tégen de biologie. Het zijn waarden waar deze jonge ondernemers zich allemaal in hebben gevonden.

Veel zoons en dochters van melkveehouders zullen zich tegenwoordig best eens achter de oren krabben als zich een bedrijfsovername aandient. Hoe het bedrijf, dat soms al vele generaties in de familie is, gezond te houden in deze onzekere tijden? Hermen en Leanne Spans uit Zwartsluis, Klaas-Jan Bruins en zijn zus Irene uit Kampen en Marten Dijkstra uit Aldeboarn hebben daar duidelijke ideeën over. Allemaal zijn ze lid van het netwerk weidevogelboeren van Vogelbescherming en allemaal vinden ze dat de natuur bij hun bedrijf hoort. Ze doen het wel elk op hun eigen manier.

GRUTTO Hans Gebuis/Buiten Beeld

ERKENNING VOOR EEN MOOI PRODUCT
Natuurbeheer is een belangrijke aspect van alle drie de bedrijven. Irene ervaart dat kruidenrijk grasland goed is voor de koeien. “Je ziet het niet alleen aan de gezondheid van de koeien, je proeft het ook in de melk! Hier gaat echt het gezegde op dat wat je erin stopt er ook uit komt. Dat geldt niet alleen voor de koe, dat geldt ook voor onze eigen voeding.”
Marten: “Vijftig, zestig jaar geleden wist iedereen hoe melk werd geproduceerd en waar vlees vandaan kwam. Met de industrialisering is dat verdwenen. Nu proberen we dat proces weer om te keren en mensen bewust te laten worden van hoe wij produceren. Daar ligt voor ons een opdracht: om het verhaal over te brengen.” Ook in het onderwijs is volgens deze boeren nog wel een slag te winnen. Hermen vindt dat economie een belangrijker vak zou moeten worden. “Als ondernemer moet je iets maken waar vraag naar is.” Marten vult aan: “Wordt er ooit gevraagd aan studenten hoe ze zich denken te gaan onderscheiden van hun collega's? Of er iemand op hun product zit te wachten straks? En laat ze ook eens de grond in duiken, letterlijk!”

De vijf boeren willen niet produceren voor de wereldmarkt en willen erkenning voor hun mooie product. Zoals Klaas-Jan formuleert: “Intensiveren en opschalen is wel heel interessant voor de industrie eromheen, maar voor de boer totaal niet! Die ziet daar bijna niets van terug. Er is sowieso ruimte om terug te schalen in Nederland; tot welk niveau, dat wijst zich vanzelf. In het buitenland is juist nog ruimte om te groeien, zonder dat het ten koste gaat van de natuur.”

‘Intensiveren en opschalen is heel interessant voor de industrie eromheen, maar voor de boer totaal niet’

KLAAS-JAN EN IRENE BRUINS

KAMPEN

70 KOEIEN

56 HA

‘Biologisch is niet de enige weg, je moet je onderscheiden. We zoeken zélf naar een meerwaarde van onze melk.’

ERF-1

De lage melkprijs in 2009 speelde ook voor Klaas-Jan en Irene Bruins mee als aanleiding voor een omslag. Daarnaast volgde vader Harry een leergang ‘het nieuwe vee houden’. “We kregen het gevoel dat wat we deden niet meer gewaardeerd werd, zowel maatschappelijk als in prijs”, licht Klaas-Jan toe. Harry werkte altijd al vrij extensief en rond 2012 schakelde hij over naar biologisch. Bovendien gingen ze zelf zuivel maken. Zus Irene, van oorsprong diëtist, miste het ondernemerschap en kwam ook in het bedrijf, Erf-1. “Ik realiseerde me meer en meer dat je voor een klein stukje van de wereld aan het zorgen bent. Economie is belangrijk, maar zorg dragen voor het land en de dag van morgen is dat ook.”

Klaas-Jan vult aan: “We stellen ons bedrijf met zo’n zeventig koeien open voor bezoekers, zodat mensen kunnen zien waar hun zuivel vandaan komt. Daar word je een beetje meer ‘boodschapper’ van; ik denk dat dat in deze tijd belangrijk is. Voeding is zo vanzelfsprekend. Je moet de waardering weer bij de mensen boven brengen; dat ze toch een klein beetje stilstaan bij hoe we de komende jaren omgaan met onze voedselvoorziening. Biologisch is niet de enige weg, je moet je onderscheiden. We zoeken zélf naar een meerwaarde van onze melk.”

www.erf1.nl

foto: Karin Keesmaat

foto: Fred van Diem

MARTEN DIJKSTRA

ALDEBOARN

75 KOEIEN

53 HA

‘Wij leggen hart en
ziel in ons product,
en dat werd voor
een schaamteloos
lage prijs gedumpt’

VOF DE SKÂNS

Marten Dijkstra is al de zesde generatie die in een maatschap met zijn vrouw melkveebedrijf De Skâns in Aldeboarn bestiert. Marten levert zijn biologische melk sinds 2016 aan Henri Willig, die bijzondere kaassoorten maakt. “Met ons bedrijf zitten we tegen het dorp aan, mede daarom lieten we de koeien altijd al weiden, omdat we het dorp gunnen de koeien te zien. Ook doen we aan agrarisch natuurbeheer en hebben we drie plasdrassen. In 2016 heb ik, samen met mijn vrouw Linda, het bedrijf overgenomen en daarmee kwam de kans om naar biologisch om te schakelen.”

Ze deden het ook vanuit een belangrijke intrinsieke motivatie: “Wij maken een product waar we hart en ziel in leggen, en dat werd in de grote plas op de wereldmarkt gedumpt voor een schaamteloos lage prijs. Ik kon het niet over mijn hart verkrijgen!” Een belangrijke poot onder het bedrijf is het agrarische kinderdagverblijf dat vrouw Linda runt. De ouders, die vaak bewust voor die plek voor hun kind kiezen, waarderen de overstap naar biologisch en zo sluit alles mooi op elkaar aan. Marten: “Als bedrijf wil ik iets toevoegen in vergelijking met andere boeren; daardoor kan ik iets meer vragen voor mijn melk. Wij willen als ankerplaats voor de *mienskip* - dat is Fries voor dorpsgemeenschap - maatschappelijk relevant zijn. Wij willen waardevol zijn voor de gemeenschap.”

www.itkeallekampke.nl en facebook.com/vofdeskans

HERMEN EN LEANNE SPANS

ZWARTSLUIS

230 KOEIEN

180 HA

‘Ik vind het
belangrijk om
ondernemerschap
te tonen: kijk om je
heen waar je zit en
wat daar past.’

WEIDEVOL

Hermen en Leanne ‘omarmen de natuur’, zoals ze zelf zeggen. Ze houden zo’n 230 melkkoeien op twee locaties en pachten grond van Natuurmonumenten. Het sinds 2014 biologische ‘Weidevol’ heeft daarnaast ook prachtige, moderne vergader-ruimtes boven de stal. De lage melkprijs in 2009 én de beperkte groeimogelijkheden op de oorspronkelijke locatie waren voor het echtpaar aanleiding om zich te bezinnen op de toekomst.

Hermen: “Biologische landbouw is heel goede keus geweest, dat heeft ons er wel doorheen gesleept. Ik vind het belangrijk om ondernemerschap te tonen: kijk om je heen waar je zit en wat daar past. We zijn geen idealisten, maar ik vind biologisch boeren wel heel ontspannen nu, het past op de plek waar we zitten.” Natuurbeheer sluit wonderwel aan bij de filosofie en het bedrijf van de familie Spans. Ze genieten er zelf ook van, vertelt Leanne. “Vorig jaar hebben we een nieuwe plasdras gemaakt. Als je ziet wat voor uitwerking dat heeft, dat is gewoon hartstikke mooi en als je er langs loopt en je hoort de grutto’s en veldleeuweriken; dat is heerlijk!”

www.weidevol.nl

foto: Fred van Diem

TEKST KEES DE PATER

DE WERELD VAN MORGEN VOEDEN VERGT ECO-KRACHT

Veenweidegebieden zijn van oudsher rijk aan weidevogels. Maar ook hier lopen de aantallen de laatste jaren sterk terug.

Wat eten we over 10 jaar? Niemand die het precies weet, maar het zal iets anders zijn dan vandaag. Een andere smaak en vooral een andere manier van voedsel produceren. De discussie over hoe de wereld van morgen gevoed moet worden is hot. Steeds luider klinkt daarin de stem dat 'natuurkrachten' een belangrijk instrument vormen.

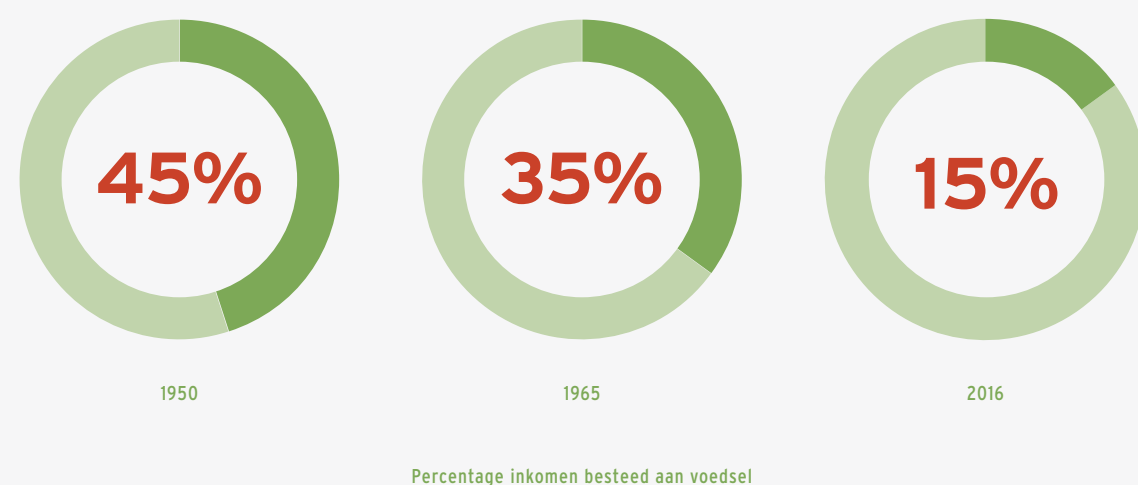
Voor Nederland, als een van de belangrijkste landbouwlanden, is de discussie over onze voedselproductie uiterst belangrijk. De landbouwproductiviteit heeft de afgelopen decennia enorme vooruitgang geboekt. Gedreven door het Europese landbouwbeleid en ontwikkelingen op de wereldmarkt en in de wetenschap heeft er een constante modernisering en intensivering plaatsgevonden. Nergens in Europa hoeft nog honger te worden geleden. Ons eten kost nu een veel geringer deel van ons inkomen dan enkele decennia geleden. Maar het zijn zegeningen met een keerzijde.

PRODUCEREN MET HANDIG GEBRUIK VAN NATUURLIJKE SYSTEMEN

De grenzen van een landbouw die zich eenzijdig richt op het naar de hand zetten van de natuur ten behoeve van productie zijn bereikt. Het grote aantal dieren dat in delen van Europa, en zeker in Nederland, wordt gehouden leidt tot meer mest, stikstof en fosfaat dan het land kan verwerken. De grond, het oppervlaktewater en de natuur worden hierdoor vervuild.

Monoculturen en gebruik van herbiciden en pesticiden leiden tot een achteruitgang van

Europese consumenten zijn een steeds kleiner deel van hun inkomen kwijt aan voedsel

insecten met zo'n 80%; een risico voor bestuiving. Alle cijfers overziend kunnen we stellen dat de natuur nergens zo sterk achteruitgaat als in het boerenland, met Nederland aan kop. Om deze problemen op te lossen is een verandering in de landbouw noodzakelijk: eentje die beter in balans is met de natuur, die niet tégen maar mét de natuur werkt: duurzaam en 'natuurinclusief'.

KOSTENREDUCTIE DOOR NATUURKRACHT

De productie van gezond voedsel combineren met de zorg voor landschap en natuur. Veel mensen denken dat zo'n landbouwmethode onvermijdelijk leidt tot prijsverhogingen of inkomensverlies. Dat is nog maar de vraag. De waarde die natuurlijke systemen de landbouw bieden, wordt vaak onderschat. Dan gaat het om schoon water, vruchtbare grond, natuurlijke bescherming tegen erosie en bestuiving door wind en insecten. Alleen al de waarde voor de landbouw van de bestuiving door insecten is voor Europa berekend op meer dan 14 miljard euro per jaar. Natuurinclusieve landbouw zal, door beter gebruik te maken van wat de natuur biedt, tot kostenreductie kunnen leiden. En dan gaat het niet alleen maar om economische modellen. Een gezonde koe

die kruidenrijk gras eet, leeft langer en heeft minder vaak de veearts nodig.

NEDERLAND KAN HET VOORTOUW NEMEN

Niet alleen voor de landbouw heeft een gezond ecosysteem grote waarde, ook voor recreatie, gezondheidszorg en waterveiligheid. Natuurinclusieve landbouw zal het inkomen niet uit één bulkproduct halen maar uit een breed scala van producten die passen bij het landschap. Zo'n landbouw vergt inspanningen van alle spelers. Van Brussel bijvoorbeeld. Het huidige Gemeenschappelijk Landbouwbeleid draagt niet of nauwelijks bij aan de vergroening ofwel het natuurvriendelijker maken van de landbouw (zie ook het artikel over het GLB op pagina 70). Dat EU-beleid moet de motor worden voor verandering, zoals het ooit de motor was voor de Europese voedselzekerheid. Investerings en regels in de landbouw moeten gericht zijn op natuur en milieuvriendelijke productie. Maar wachten op Brussel is niet nodig. De Nederlandse overheid kan voorop lopen en meer investeren in kennis over natuurinclusieve landbouw en ondersteuning van bedrijven die willen omschakelen naar een natuurvriendelijker productie.

'De waarde van natuur voor de landbouw bedraagt miljarden per jaar'

BONUSSEN VAN DE AGROREUZEN

Dat geldt ook voor de industrie. Er is geen reden waarom agroreuzen als Unilever en FrieslandCampina geen extra bonus zouden zetten op natuurvriendelijk geproduceerd voedsel. De bonus op weidemelk laat zien dat dat geen onbegaanbare weg is. Winkelketens kunnen in hun inkoop-, schappen- en prijsbeleid de verandering in de landbouw ondersteunen. Voorrang geven aan duurzaam in de regio geproduceerd voedsel. Zet het goed zichtbaar in het schap en betaal de boer een eerlijke prijs. Albert Heijn zou prominent zuivelproducten kunnen verkopen die goed voor koe én weidevogel zijn.

Een minstens zo machtige partij zijn de consumenten. In onderzoeken geven die keer op keer aan voor duurzaam te willen gaan. Helaas is de macht van de consument broos; de miljoenen individuen staan telkens voor de lastige keuze tussen portemonnee en principe. Toch is er overduidelijk een groei in het aantal consumenten dat kiest voor gezond en natuur- en milieuvriendelijk geproduceerd voedsel.

GROTE EN KLEINE STAPPEN DOOR BOEREN

En dan de boer. Elke boer kan bijdragen aan verandering in de landbouw. Sommigen door een drastische omschakeling, van bijvoorbeeld gangbaar intensief naar biologisch en extensief, of naar verbrede landbouw. Dat kan en wil niet elke boer; het moet ook maar bij je passen. Maar zelfs kleine stappen richting een meer natuurvriendelijk boerenbedrijf vormen een belangrijke bijdrage. Het is uiteindelijk die hele beweging die er in Nederland en heel Europa voor moet zorgen dat we straks kunnen genieten van gezond en lekker eten; uit een fraai landschap waar plaats is voor zingende veldleeuweriken en dansende zwaluwen boven kleurrijke velden vol insecten.

Kees de Pater is hoofd Communicatie bij Vogelbescherming.

Eline Ringelberg

Nick Vinken

Peter Harry Mulder

Peter van Damme

Janna
van der Meer

Sjoerd Miedema

Marten Dijkstra

Hans Vinken

Jaring Brunia

Marcel Strijtveen

Louis Dolmans

Krispijn van den Dries

WIE WINT DE GOUDEN GRUTTO 2017?

Stem voor de Gouden Grutto 2017
op www.redderijkeweide.nl

Op uitnodiging van Vogelbescherming hebben BoerenNatuur.nl, Rabobank, Duurzame Zuivelketen, Wageningen Universiteit en Youth Food Movement boeren genomineerd voor de Gouden Grutto 2017. Dit is dé jaarlijkse prijs voor agrariërs die boerenlandvogels succesvol ruimte weten te geven binnen hun bedrijfsvoering. Negen prachtige bedrijven die ieder op hun eigen wijze succesvol zijn in boeren met natuur. Kennismaken?

Camilla Dreef, ambassadeur van Vogelbescherming, gaat voor u bij alle genomineerde boeren op bezoek. Volg haar via haar vlogs op www.redderijkeweide.nl en leer de boeren, hun bedrijf en hun passie kennen. Beloont u hun bijzondere initiatieven en hun successen voor vogels en natuur met uw stem?

Ga naar www.redderijkeweide.nl en doe mee!

‘Jonge boeren
kiezen vaak een
vakkenpakket
op basis van het
bedrijf van hun
ouders’

Sommige eendensoorten, zoals
de slobbeend op deze foto en
de zomertaling, zijn typische
weidevogelsoorten die van een
hoog waterpeil houden.

ECOLOGISCH BOEREN IS NOG ‘N VREEMDE EEND IN AGRARISCH ONDERWIJS

TEKST JORIS LOHMAN

Schiet het al een beetje op met de ‘ecologische hervorming’ van het agrarisch onderwijs in Nederland? Docent Astrid Manhoudt en ondernemer Joris Lohman zochten elkaar op om samen het antwoord op deze vraag te vinden.

Het klinkt zo logisch: meer aandacht voor natuurinclusief boeren in het traditionele groene onderwijs legt de basis voor een nieuwe generatie ecologisch en milieubewuste boeren. Hoog nodig, want het huidige landbouwmodel loopt tegen zijn ecologische grenzen aan en de biodiversiteit neemt af.

Joris: Lector Weidevogels, klinkt als een interessante baan; bestond die functie al?

Astrid: “Het is een nieuw lectoraat. Binnen deze functie heb ik de ruimte gekregen om praktijkgericht onderzoek en onderwijs te gaan combineren. Ik heb al jaren ervaring met de uitvoering van het agrarisch natuurbeheer met de agrarische collectieven. Mijn missie is dan ook om onderzoek nu echt in te gaan zetten op een manier waar boeren wat aan

hebben. Het gebeurt nu nog veel te vaak dat onderzoek aanbod-gestuurd wordt, en uiteindelijk in een la terecht komt...”

J: Wat is je droom, wat wil je als lector bereiken?

A: “Het ideaalplaatje is dat natuurinclusief boeren en weidevogelbeheer integraal opgenomen worden in het onderwijs en standaard in het curriculum staan. Dat iedere jonge boer een degelijke opleiding krijgt in natuurinclusief boeren en dat weidevogelbeheer verplicht is in het lespakket.”

J: Want dat is nu nog niet zo? Dat verbaast me wel, eigenlijk.

A: “Hoewel het aan de buitenkant lijkt alsof er veel aandacht aan wordt besteed, zijn natuurinclusieve en ‘traditionele’ landbouw nog twee erg gescheiden werelden, ook op de

Astrid Manhoudt (1974)
is sinds begin 2016 lector
Weidevogels aan de van Hall
Larenstein Hogeschool.

Joris Lohman (1985) is
oprichter van Food Hub, een
social enterprise die zich
bezighoudt met vernieuwende
vormen van voedsel educatie.

hogeschool. Jonge boeren kiezen een vakkenpakket vaak op basis van het profiel van het bedrijf thuis en de waarden die ze van huis uit hebben meegekregen.”

J: Dus het aanbod ‘natuurrakken’ is er wel, maar de lessen zijn niet populair?

A: “Het aanbod is ook niet voldoende. Er zijn veel geïnteresseerde docenten, er lopen interessante projecten, maar het is absoluut nog niet de standaard.”

J: Wordt er wel voldoende samengewerkt tussen de verschillende kennisinstellingen? Wij zien zelf ook dat er veel initiatieven zijn op het gebied van, laten we zeggen, ecologische waarden inbrengen in de landbouw. Zo hebben we regelmatig contact met de HAS Den Bosch en samen met de Aeres Hogeschool ontwikkelden we een *minor*. Toch heb ik het idee dat veel initiatieven op zichzelf staan.

A: “Ja, dat klopt. Afstemming is niet vanzelfsprekend. De initiatieven die jij noemt ken ik niet.”

J: Het zegt waarschijnlijk iets over de bredere verandering van het landbouwsysteem die nu gaande is. Er zijn veel verschillende meningen over, maar duidelijk is dat we van een systeem dat is ingericht op bulk en kwantiteit...

A: “...naar iets anders gaan.”

J: Ja, en hoe dat er uit ziet weet nog niemand precies. Maar die beweging, die transitie is echt gaande.

A: “Zeker. Maar het gaat wel echt langzaam, en gefragmenteerd dus ook. Alleen al omdat een curriculum voor vier jaar wordt vastgesteld.”

J: Misschien een stomme vraag, maar hoe gaat het eigenlijk met de weidevogels in Nederland?

A: “Haha, dat is een goede vraag... Nog niet goed genoeg in ieder geval! Met het huidige beleid gaan we het tij niet of nauwelijks keren.”

J: Is er genoeg kennis?

A: “We zien dat het heel moeilijk is om kennis relevant te maken voor de praktijk. Boeren zijn gewend om op een bepaalde manier te

‘De schooldag beginnen met een blokuur natuurinclusieve landbouw’

werken, en zijn niet zo snel geneigd of hebben simpelweg de tijd niet om te gaan ‘experimenteren’ met nieuwe kennis.”

J: Kort gezegd; jonge boeren komen niet of nauwelijks in contact met natuurinclusief werken of weidevogelbeheer tijdens de opleiding, en wanneer ze het ouderlijk bedrijf hebben overgenomen komt er iemand van een kennisinstelling met een wetenschappelijk rapport onder de arm het erf op. Dat schiet ook niet echt op.

A: “Puur en alleen zeggen ‘je bedrijfsvoering moet aangepast worden omdat we als maatschappij meer biodiversiteit willen’, is een ingewikkelde boodschap. Dan zegt de boer terecht; ik moet m’n broek ophouden, wat heb ik daar aan? Daarom is het belangrijk om de meerwaarde van natuurinclusieve landbouw voor bijvoorbeeld bodem, water en koegezondheid zichtbaar te maken voor de boer.”

J: Er is een duidelijke case te maken voor ‘een andere manier van boeren’, waar je ook op kosten zou kunnen besparen door andere, natuurinclusieve keuzes te maken.

A: “De juiste voorbeelden en inspiratiebronnen zijn hiervoor heel belangrijk. En daarnaast moet het toch echt standaard in het curriculum terecht komen.”

J: De dag beginnen met een blokuur natuurinclusieve landbouw!

A: “Dat zou mooi zijn.”

J: Laten wij dan ook zelf mede het initiatief nemen om alle gefragmenteerde initiatieven met elkaar te helpen verbinden en die beweging groter te maken.

A: “Daar houd ik je aan!”

DE BOER Z’N NATUUR

foto: Fred van Dalem

**ARJEN BOERHORST IS SCHAPENBOER OP TEXEL
+ KAMPEREN BIJ DE BOER + VERKOOP VAN LAMSVLEES**

‘Elk nest dat ik vind, registreer ik met een app en ik plaats er een nestbeschermers over zodat de schapen het niet vertrappen.’

foto: Fred van Dalem

**MURK NIJDAM IS MELKVEEHOUDER UIT WOMMELS (FRIESLAND).
VOOR ZIJN INZET VOOR VOGELS ONTVING HIJ IN 2016
DE GRUTTOPRIJS VAN VOGELBESCHERMING NEDERLAND**

‘In mijn hele bedrijfsvoering houd ik rekening met vogels’

Arjen Boerhorst, Den Burg, Texel

300 oaien, 500 lammeren per jaar

30 ha

“Wij proberen op ons land een optimaal leefgebied voor vogels te creëren. Dat doen we door laat te maaien, na 1 juli, en extensief te beweiden. Elk nest dat ik vind, registreer ik met een app en ik plaats er een nestbeschermers over zodat de schapen het niet vertrappen. Daarnaast hebben we een paar jaar geleden de oevers verbreed.

Er zitten vooral scholeksters op ons land; die vogels passen mooi tussen de schapen. Het is mijn favoriete vogel, een prachtig beest. Afgelopen jaar hadden we zestien broedende paartjes. Verder zitten er grutto's, kieviten en gele kwikstaarten. Laatst zag ik voor het eerst een meerkoet over de verbrede oevers lopen. Soms zie ik een verdwaalde lepelaar of blauwe reiger. Ja, het is een echt vogelparadijs hier.”

www.redderijkeweide.nl/boer/arjen-boerhorst

Murk Nijdam, Wommels

28

40 ha

“In 2005 heb ik een plas-drasgebied ingericht, en in 2009 nóg een. Er staat altijd een laagje water van vijf tot tien centimeter in die gebieden. Het effect was direct merkbaar: een stroom grutto's streek neer. Terwijl er voorheen twintig tot dertig paar op mijn land broedden, zijn het er nu meer dan honderd. Bij de plas-drasgebieden heb ik vogelhutten neergezet. Ik zit er zelf te weinig, maar er komen fotografen uit het hele land voor de vogels.

In mijn hele bedrijfsvoering houd ik rekening met vogels: ik stel het maaien uit, houd tellingen bij, maai ver om broedende vogels heen en ben getuige van ringacties van grutto's, kieviten en tureluurs op mijn land. Vooral de grutto vind ik een bijzonder beest. Daarvoor moeten we ons best blijven doen, anders komt het niet goed.”

www.redderijkeweide.nl/boer/murk-nijdam

ZONDER BOEREN GEEN WEIDEVOGELS

TEKST LARS SOERINK

Boeren zijn in de ogen van Vogelbescherming compagnons om akker- en weidevogels voor Nederland te behouden. Door bijvoorbeeld de consument te verleiden tot duurzamer koopgedrag.

GRUTTO Marcel van Kammen/Nature in Stock

Een grutto kijkt uit over een perceel kruidenrijk grasland, het ideale leefgebied voor deze vogelsoort.

200.000

hectare natuurrijk weiland is nodig in 2020 om weidevogels in Nederland te behouden

70.000

hectare daarvan moet zwaar weidevogelbeheer zijn: nat en kruidenrijk grasland.

“Boeren zijn onze partners; zonder boeren geen weidevogels.” Floris van Kuijk, hoofd van het team Landelijk Gebied bij Vogelbescherming, zegt het met grote stelligheid. Maar zijn boeren niet ook de beheerders van het steeds leger wordende landschap? De uitmaaiers van weidevogelnesten? Een zucht... “Ja - te vaak

wel. Maar ik moet de eerste boer die daar plezier aan beleeft nog tegenkomen. Vergeet de romantiek. Boeren zijn niet zo vrij als wij vaak denken. Een gezin te onderhouden, een toekomst die uitermate onzeker is, een grillige wereldmarkt en vaak ook nog eens een bank die in je nek hijgt. >>

‘Producersen voor de wereldmarkt helpt het landschap én de boeren om zeep; de afstand tussen boer en consument is veel te groot’

Voor veel boeren zijn de vogels – die wij zo belangrijk vinden – gewoon een bijzaak naast heel reële zorgen over je bedrijf, gezin, kinderen, toekomst. Je komt er niet met ongenueanceerd denken. Er zijn boeren met een grote liefde voor hun land en wat daarop leeft. Je hebt ook boeren die vol gaan voor de economische kant, voor een industrie en die vogels maar onzin vinden. De meesten zitten daar ergens tussenin en moeten min of meer pragmatisch zijn.”

‘LANDSCHAPSPIJN’ IS ACTUEEL

Vogels vormen een goede graadmeter voor de natuurwaarde van een landschap; de rijkdom aan wilde planten en dieren die daarin kunnen overleven. Afgaand op de vogelstand is het boerenland in crisis. In Friesland werd de term ‘landschapspijn’ geïntroduceerd. Die landschapspijn wordt door biologen, boeren én vogelliefhebbers gevoeld.

Van Kuijk: “Het klopt dat die crisis zich af-

speelt op het land van boeren, maar boeren zijn er niet de enige partij in. Uiteindelijk willen wij consumenten goedkope producten en interesseert het ons geen zier hoe die worden gemaakt. Ja, ik generaliseer, maar het moet toch echt gezegd worden: consumenten zijn het contact met het land allang kwijtgeraakt en baseren koopgedrag op prijs en verpakking. Niet op de keten die erachter schuilgaat. En dat doen we wereldwijd.”

MEER DAN MOOIE PLAATJES

“Een jong gezin in China wil gewoon goede babyvoeding en de verpakking van Nederlandse zuivel – blond meisje, weidevogels en een wei vol koeien – wekt vertrouwen. Dat ons lege landschap het gevolg is van die wereldmarkt, daar hebben ze ginds geen boodschap aan. Producersen voor de wereldmarkt helpt het landschap én de boeren om zeep; de afstand tussen boer en consument is veel te groot wanneer je als koper niet meer kunt zien

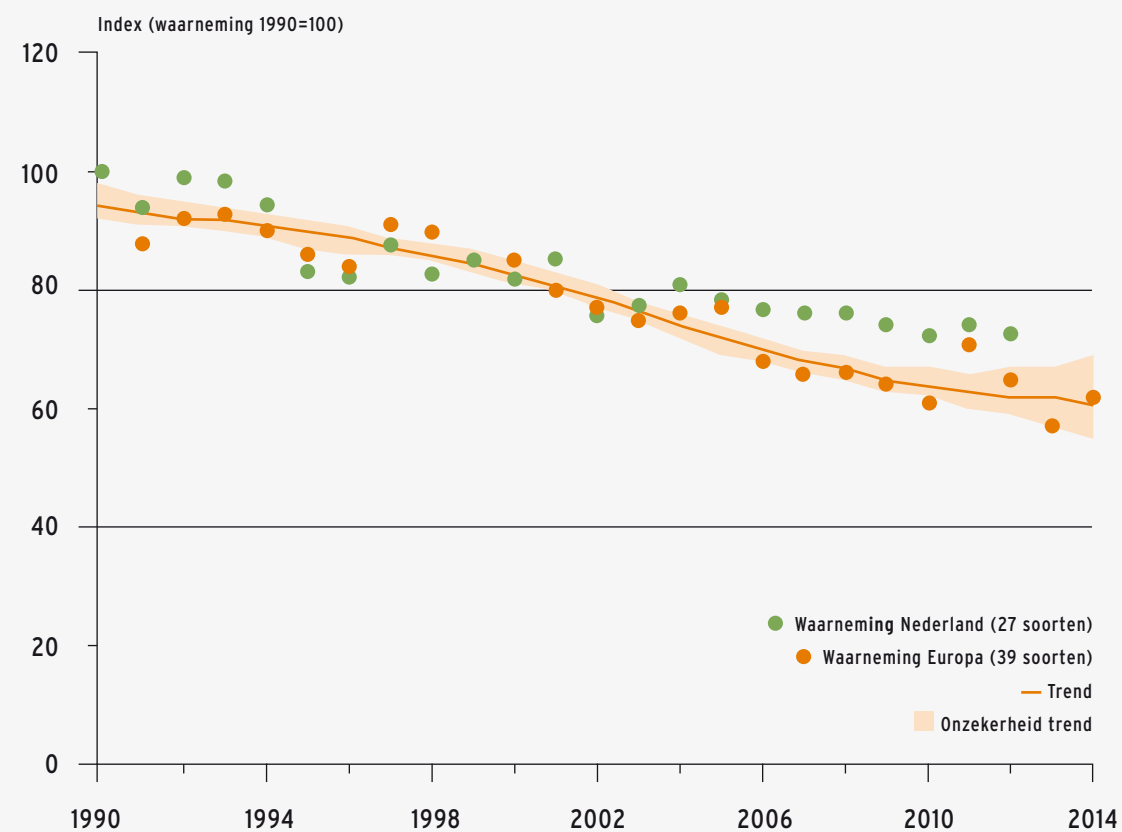

GRUTTO Jouke Altenburg

Eind februari, begin maart komen grote groepen grutto's vanuit Afrika naar Nederland gevlogen.

Een paar weken later vallen de groepen uiteen en zoeken de vogels hun broedgebieden op, verspreid over het land.

VOGELS VAN HET BOERENLAND

Bron: Nem (Sovon, CBS)

AKKERSVOGELS VRAGEN OM APARTE AANPAK

Weidevogels zijn primair afhankelijk van grasland, maar steeds vaker broeden met name Kievieten ook op bouwland. Hun broedsucces is helaas gering. Er zijn nog meer soorten die juist van akkerland afhankelijk zijn geworden. De patrijs is er één; ook met die soort gaat het dramatisch slecht. Net als bij weidevogels vraagt de bescherming van akkersoorten om maatwerk: hoe richt je je land in, wat kun je doen met randen en overhoekjes? Lees op pagina 26 meer over hoe Patrijske bier de patrijzen in Zeeland vooruit helpt.

waar je melk wordt gemaakt. Bovendien: op de wereldmarkt speelt een duurzame mentaliteit nog amper een rol. De hele keten moet om – en daarin moeten dus ook de zuivelcoöperaties en supermarkten uiteindelijk eens hun verantwoordelijkheid gaan nemen.”

RED DE RIJKE WEIDE!

Hoe moet het dan wel? Van Kuijk: “Om weidevogels in Nederland te behouden is minimaal 200.000 hectare natuurlijk weiland nodig in 2020, waarvan 70.000 zwaar weidevogelbeheer: nat en kruidenrijk grasland. Consumenten zullen moeten vragen om melk uit een ‘rijke weide’, supermarkten zullen die melk in de schappen moeten zetten, boeren zullen het moeten produceren en daar een eerlijke prijs voor krijgen. Halen we dat niet, dan crasht de populatie grutto's omdat herstel niet meer mogelijk is; de Nederlandse grutto's krijgen te weinig jongen groot. Met de campagne Red de Rijke Weide werken Vogelbescherming, boeren en consumenten samen aan die doelen.”

OPLOSSINGEN OP BEDRIJFSNIVEAU

Maar elk boerenbedrijf is toch anders? “Vogel-

bescherming heeft meer dan tachtig boerenbedrijven verenigd in een netwerk ‘weidevogelboeren’. Deze boeren zoeken, samen met ons, naar oplossingen op bedrijfsniveau,” legt Van Kuijk uit. “Waar loop je tegenaan, hoe los je dat op? Hoe geef je weidevogels een plek in je bedrijfsvoering en ben je toch economisch rendabel? Daar hebben we het ook over als we bij deze boeren aan de keukentafel aanschuiven.” In het netwerk worden kennis en ervaring gedeeld om samen de best mogelijke combinatie te vinden van vogels dienen en een boterham verdienen. Er zijn boeren die dat prima lukt. Anderen puzzelen en zoeken naar mogelijkheden die niet altijd voorhanden zijn. Van Kuijk: “We zien gelukkig veel bevlogen boeren voor wie de vogels een extra dimensie aan het leven en werk geven. Is dat niet ook iets om voor te gaan?”

Kijk op www.redderijkeweide.nl/boeren voor alle boeren uit het netwerk van Vogelbescherming.

Meer informatie over maatregelen voor boerenlandvogels: www.boer-en-vogels.nl

De meeste grutto's
vliegen in één keer
van Nederland naar
Zuidwest-Afrika.

DE ONTZAGWEKKENDE VLUCHT VAN KONING GRUTTO

TEKST RENÉ DE VOS

Een jaar geleden koos Nederland overtuigend de grutto als onze nationale vogel. Inmiddels zijn ontzagwekkende feiten over zijn trekgedrag bekend. Dankzij de allernieuwste generatie mini-zenders. De grutto heeft het zwaarder dan ooit. Toch blijft hij de Koning van de Weide.

Jos Hooijmeijer (links)
van de Rijksuniversiteit
Groningen en Mohamed Rad
van GREPOM (Marokaanse
vogelbeschermingsorganisatie)
vonden in Marokko twee
zenders terug van in Nederland
gezenderde grutto's.

Eind juli ging in De Biesbosch een eerstejaars grutto op de wieken, gedreven door zijn instinctief verlangen naar verre zuidelijke oorden. Hij had zijn kruissnelheid nog niet eens bereikt toen hij bij Parijs plotseling rechtsomkeert maakte, waarschijnlijk afgeschrikt door een koufront. Zes uur later landde hij weer in De Biesbosch.

“Grutto's zijn ongelooflijk flexibel.” Jos Hooijmeijer, trekvogelonderzoeker bij de Rijksuniversiteit Groningen, heeft de afgelopen jaren méér over het gedrag van de Koning van de Weide geleerd dan mogelijk was in honderd jaar vogels ringen. “Dankzij zendertjes van vijf gram. Met de gloednieuwe, ultralichte zendertjes van slechts twee gram staan we aan de vooravond van enorme ontdekkingen over de trek.”

TWEE KEER PER JAAR DE GROTE REIS

De recente kennis is al verbluffend genoeg. Grutto's blijken de 5000 kilometer naar hun Afrikaanse winterverblijf af te kunnen leggen in een non-stopvlucht van 3,5 dag op ijselijke hoogtes tot 6 kilometer. Maar niet elke vogel neemt dat risico; een substantieel deel houdt het op Zuid-Europa om te overwinteren. Een verraderlijk obstakel voor de Afrikagangers is de Sahara. Er zijn seizoenen dat veel vogels de andere kant niet halen. Lukt het wel dan loert op de terugweg het gevaar van zandstormen die de vogels meevoeren tot op de Canarische Eilanden. Dan moeten ze met een enorme boog naar Portugal vliegen. Lang was het een raadsel waar onze grutto's zich in Afrika ophouden. De zenders leerden het ons: vooral in de enorme Senegaldelta en in Guinee-Bissau, met een tussenstop langs de mangroverivier Casamance in Senegal. Hooijmeijer: “Maar zint het ze daar niet, dan vliegen ze moeiteloos nog een paar honderd kilometer door.”

foto: Lars Soerink

GRUTTO Jan van der Greef/Buiten Beeld

CONSERVATIEF ÉN FLEXIBEL

Dat geldt ook voor de eerstejaars grutto's, die vaak net als de ouderen in één keer naar Afrika reizen. Volgens de gangbare literatuur maken de jongen veel tussenstops. Het onderzoek heeft dat ontzenuwd. Jonge vogels vliegen, net als de ouderen, in februari terug naar slechts een paar hotspots in Portugal en Spanje. Daar eten ze zich rond aan oogstresten rijst. Een maand later landen ze op hun bestemming: Nederlandse graslanden. Half april leggen ze hun eieren.

Het dramatische aan het verhaal is dat de meeste oudervogels al in mei terugvliegen naar Afrika; hun broedsel is mislukt of de jongen zijn omgekomen. De vijf procent jongen die wél overleven verlaten ons pas in augustus, nadat ze zich vet gegeten hebben aan emelten en larven van dansmuggen. Hooijmeijer: “De grutto blijkt een zeer conservatieve vogel in de keuze van broedgebied, maar uiterst flexibel in zijn overige gedrag.” Zoals die jongeling die bij Parijs omkeerde op de boodschap ‘probeert u het later nog een keer’.

Kijk op www.vogelbescherming.nl/internationaal om te zien wat BirdLife en Vogelbescherming doen om trekvogels langs de trekroute te beschermen.

5000 kilometer leggen
grutto's af naar hun
Afrikaanse winterverblijf. In
een non-stopvlucht van 3,5
dag op ijselijke hoogtes tot
6 kilometer.

ONTMOET JAN HENDRIK ELZINGA OP DE CONFERENTIE 'SUCCESVOL BOEREN MET NATUUR' OP 7 APRIL!

foto: Fred van Diem

JAN HENDRIK ELZINGA IS BIOLOGISCHE BOER IN GRONINGEN
'Vooral in het voorjaar is het één grote gekte met het weiden van de koeien, de zorg voor schapen en dan nog de weidevogels.'

foto: Fred van Diem

WILLY MULWIJK HEEFT EEN MELKVEEBEDRIJF IN TEN POST (GRONINGEN)

'Bij ons gaat het reguliere beheer hand in hand met de zorg voor het natuurland'

Jan Hendrik Elzinga, Groningen

180 koeien, 100 schapen

200 ha

"Wat wij op ons land voor de weidevogels doen, is het totale plaatje. We hebben een plas-dras-gebied, we strooien daaromheen ruige mest ter stimulering van het bodemleven en we maaien dat gebied later in het jaar. Daaromheen hebben we een buffer van weidend vee, waar we vroeg weiden en vroeg maaien, als er geen broedende vogels zijn. Het weidevogelbeheer slurpt gigantisch veel tijd op. Vooral in het voorjaar is het één grote gekte met het weiden van de koeien, de zorg voor schapen en dan nog de weidevogels. Als jongetje ging ik al met mijn buurjongen de weilanden in, ook als er bordjes 'verboden toegang' stonden. En voor mijn verjaardag kreeg ik vogelboeken. Maar dat ik tegenwoordig een witwangstern van een witvleugelstern kan onderscheiden, komt vooral door de tellingen die ik voor Sovon Vogelonderzoek Nederland in natuurgebieden verricht." www.redderijkeweide.nl/boer/jan-hendrik-elzinga

Willy Mulwijk, Ten Post (Groningen)

136 koeien en 100 stuks jongvee

54 ha regulier land en 64 ha natuurland

"Gedurende mijn leven heb ik de agrarische sector langzaam van de natuur zien afdwalen, steeds meer gericht op economische belangen. Ik was blij toen wij in 2002 naar deze boerderij verhuisden, dicht bij een natuurgebied. Heerlijk, zo'n ongerept stuk land. Bij ons gaat het reguliere beheer hand in hand met de zorg voor het natuurland. We voorzien de kieviten en grutto's van nestmateriaal door al vóór hun aankomst vaste mest uit te rijden. Dat is doorspekt met strootjes. Ook weiden we het jongvee daar vroeg in het jaar: hun mest trekt insecten aan die als voedsel voor de kuikens dienen. Tijdens de broedperiode laten we de vogels met rust en zorgen we dat er op het land geen lijnen zichtbaar zijn voor vossen en andere predatoren." www.redderijkeweide.nl/boer/willymulwijk

KEMPHAAN Wil Meinders/Buiten Beeld

Broedende kempfanen zijn zeldzaam in Nederland. In het voorjaar trekken bij ons wel groepjes door, op weg naar Noord- en Oost-Europa.

BOEREN OP NATUURLAND IN NOORD-HOLLAND

TEKST RUUD VAN BEUSEKOM

Kun je boeren op natuurland? En dan ook nog grutto's en tureluurs gerieven, ja zelfs kempfanen en argusvlinders? In Noord-Holland lukt dat, op terreinen van Staatsbosbeheer en Landschap Noord-Holland.

In de Westwouderpolder en in polder Westerveer werken boeren en natuurorganisaties samen aan het behoud van weidevogels.

	WESTWOUDERPOLDER	POLDER WESTERVEER
land	200 ha: waarvan 150 ha in bezit van Staatsbosbeheer en gepacht door Dick Hos. 45 ha is Hos' eigendom.	220 ha: 66,1 ha beheert Landschap Noord-Holland, waarvan de Ruyters 32,5 ha pachten.
grutto	160 paar	50 paar
tureluur	80 paar	22 paar
veldleeuwerik	40 paar	-
scholekster	60 paar	20 paar

foto: Dirk Tanger

Boeren met meer variatie zorgt voor smaakvollere producten

Dick Hos boert in de Westwouderpolder

De Westwouderpolder ligt in het gebied van het Alkmaardermeer; het is eigenlijk een eiland. Je kunt het alleen bereiken met een pontje, dat je naar De Woude brengt: een piepklein dorpje. De polder is ongeveer 200 hectare groot, waarvan 150 in bezit is van Staatsbosbeheer en gepacht wordt door Dick Hos. Zo'n 45 hectare is Hos' eigendom en hier boert hij onder de voorwaarden van particulier natuurbeheer. Hos heeft roodbont melkvee en een moderne stal. Sinds een jaar of twintig werkt hij biologisch. Hij is aangesloten bij de Stichting Natuurboeren. De deelnemers willen laten zien dat je ook goed kunt boeren met meer variatie aan planten en dieren, en dat je daardoor smaakvoller producten krijgt. De graslanden die Hos beheert worden niet bemest met kunstmest, zijn gevarieerd van

Dirk Tanger maakt zich in zijn vrije tijd verdienstelijk als 'beheerregisseur'

foto: Gerard Muskens

structuur en rijk aan kruiden. Eén perceel staat in het voorjaar plasdras.

AAN TAFEL MET DE BEHEERREGISSEUR

Het beheer van de Westwouderpolder stippelt Hos uit met Dirk Tanger: een bekende persoon in het weidevogelwereldje van Noord-Holland. In het dagelijks leven is Tanger werkzaam bij Landschap Noord-Holland, in zijn vrije tijd maakt hij zich verdienstelijk als 'beheerregisseur' in de Westwouderpolder. Tanger en Hos hebben een mooie vertrouwensband opgebouwd.

"Al in de winter gaan wij om de tafel zitten, met de verspreidingskaarten van de weidevogels van het vorige jaar erbij. Dan wordt bepaald welke percelen beweide worden, welke gemaaid en waar het jongvee heen gaat. Ook stemmen we onze ideeën af met Staatsbosbeheer. Eind mei wordt bekeken welke percelen al gemaaid kunnen worden en of er genoeg weidegrond is", zegt Tanger. "Desnoods plaats ik nestbeschermers." Maatwerk, daar gelooft hij in.

DE POLDER BARST VAN WEIDEVOGELS!

Door de langjarige inspanningen van boer, vrijwilliger en terreinbeheerder is de Westwouderpolder nog steeds een weidevogelgebied van grote klasse, met zo'n 160 paar grutto's, 80 paar tureluurs, 40 paar veldleeuweriken en 60 paar scholeksters. Die laatste nemen hier, tegen de landelijke trend in, toe. Belangrijk is - zo blijkt uit ringonderzoek - dat de polder een brongebied is, van waaruit de jongen andere gebieden bezetten. "Bovendien zien we hier nog broedverdachte kemphennen! En de dijk

rondom de polder is goed voor een populatie argusvlinders: een typische graslandsoort die sterk is achteruitgegaan in Nederland", meldt Tanger trots.

OUD LAND WAAR DE KIEVIT GEDIJT

West-Friesland staat niet bekend als een bolwerk van weidevogels. Toch zijn hier ook enkele parels te vinden waar weidevogels het goed doen. Een daarvan is de Polder Westerveer, bij Spanbroek. Het is een typische kleipolder. Voorheen waddenlandschap met kwelders eigenlijk, nu polders met bolle percelen en een veel lager waterpeil dan bijvoorbeeld in de veengebieden van de provincie. Hier ligt 66 hectare in eigendom van Landschap Noord-Holland. In totaal beheert de organisatie in heel West-Friesland 450 hectare, goed voor 210 paar grutto's.

De Firma Ruyter pacht in Westerveer grond van Landschap Noord-Holland. Kees en Ard Ruyter zijn overgeschakeld op biologische landbouw en hebben oog voor weidevogels, de kringloop van voedingsstoffen in het systeem en het welzijn en de gezondheid van hun dieren. Roelf Hovinga is verantwoordelijk voor het beheer namens Landschap Noord-Holland. Tien, elf jaar geleden nam de organisatie hier het beheer over.

foto: Hester Alders

foto: Dutchfoto

Om echt succes te hebben met je beheer, is samenwerking nodig met een welwillende pachter

Hovinga: "Het waren graslanden die nog echt oud waren en niet over de kop zijn gegaan. We stopten eerst met bemesten, want de grond is hier rijk. De graslanden maaien we één keer, zo rond 15 juni, daarna worden ze nabeweide. We zien door de verschraling de kruidenrijkdom toenemen, er verschijnen zelfs rietorchissen. Ook de structuur van het grasland verandert en wordt steeds opener. Ideaal voor kieviten en in de winter voor goudplevieren."

Foto boven: Roelf Hovinga, beheerder bij Landschap Noord-Holland

Foto onder: het duo Ard en Kees vormen de Firma Ruyter

BOEREN IN DE RIJ VOOR PACHTGROND

Hij is erg tevreden over de ontwikkeling van de aantallen weidevogels: "Op de lange termijn nemen de aantallen toe: zowel van grutto, tureluur, scholekster als kievit. Hiermee onderscheidt dit gebied zich van grote delen van West-Friesland, want daar hollen de aantallen juist achteruit." Het lukt Landschap Noord-Holland makkelijk om alle grond te verpachten in West-Friesland, want er is een geweldige landhonger onder agrariërs. Roelf Hovinga: "Maar om echt succes te hebben met je beheer, daarvoor is samenwerking nodig met een pachter met een welwillende houding ten opzichte van natuur, en met een hart voor weidevogels. Zoals deze Ruyters in Polder Westerveer."

www.natuurboeren.nl
www.landschapnoordholland.nl

DOOR KEES DE PATER

DE FRUSTRATIE VAN PREDATIE

Een vos jaagt een paar
veldleeuweriken op.

Frustrerend is het; heb je als boer alles op alles gezet om weidevogels succesvol een nest groot te laten brengen, worden de jonkies opgevreten door een roofdier. Is predatie de hoofdoorzaak van de achteruitgang van weidevogels? Die veronderstelling lijkt te simpel.

Predatie is de wetenschappelijke term voor het verschijnsel dat de ene soort de andere opeet. Heel de natuur draait er om. De merel trekt een worm uit het gras, de uil vangt een muis, en vos of hermelijn pakken een ei of pul. Het is niet anders. Als een vos een paar nesten van een grauwe of nijlgans plundert zal menig boer daar zelfs blij mee zijn. Ook die grote zilvreiger die muizen uit het gras vangt is een welkome gast. Anders wordt het als predatie bijdraagt aan het zeldzamer worden van soorten.

MEERDERE DADERS

Er is veel onderzoek gedaan naar predatie van weidevogels. Het blijkt dat er meerdere daders zijn. Vossen, marters, roofvogels en reigers; allemaal eten ze uit de weidevogelsnackbar mee. Maar ze dragen niet allemaal in gelijke mate bij aan het probleem. Ruim driekwart van de nestpredatie vindt 's nachts plaats, door zoogdieren als vos of marter. Verstoring, bijvoorbeeld door recreatie of agrarisch werk zoals maaien, maken het rovers overdag makkelijker een kuiken te pakken. >>

Vossen, marters, roofvogels
en reigers; allemaal eten ze
uit de weidevogelsnackbar

foto: Fred van Dijk

KEES LAMBALK HEEFT EEN MELKVEEBEDRIJF IN NES AAN DE AMSTEL

'De vogel waar ik me het meest zorgen over maak is de kievit'

Kees Lambalk, Nes a/d Amstel

150 stuks groot en klein vee, waarvan 80 melkkoeien

50 ha

"In de loop der jaren ben ik de weidevogels met passie gaan beschermen. Twintig jaar geleden zag ik ze ook wel op mijn land, maar was ik er niet bewust mee bezig. Dat het zo slecht met ze ging, drong niet tot me door. Als ik nu per ongeluk door een nest heen maai, baal ik als een stekker en stap ik uit om te kijken wat het was. Ook loop ik soms door het land met uitgestelde maaidatum, puur uit nieuwsgierigheid wat er broedt. Daar is geen bescherming nodig. De Bovenkerkerpolder is een goed weidevogelgebied. Op jaarbasis hebben wij zo'n zestig nesten op het land: grutto, kievit, tu-reluur, scholekster, slobbeend. Mijn favoriete vogel is de grutto. Maar de vogel waar ik me het meest zorgen over maak is de kievit." www.redderijkeweide.nl/boer/kees-en-greet-lambalk

ADVIES BIOLOGISCHE VEEHOUDERIJ

Win - Win om uw kansen en die van weidevogels op uw bedrijf te versterken

Biologische landbouw is een sterke troef voor biodiversiteit. Advies op maat voor het ontwikkelen van een natuur-inclusieve bedrijfsvoering.

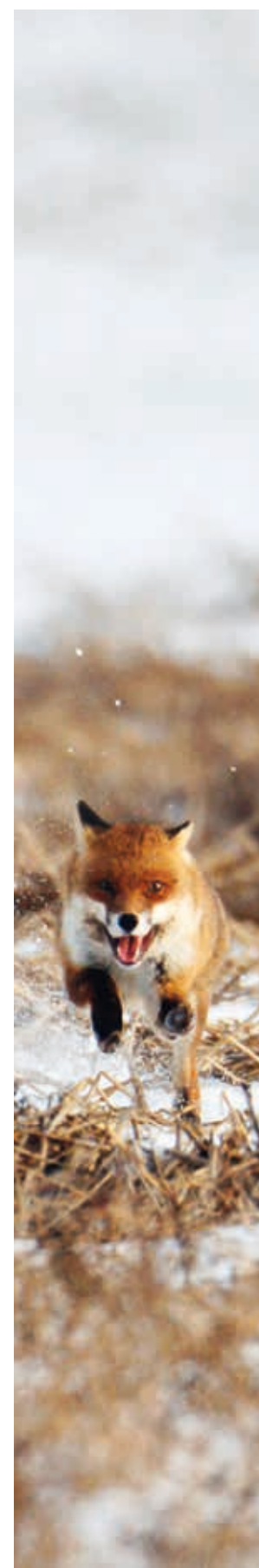
- Extensief beheer biedt ruimte voor vee en natuur.
- Bio-melktoeslag kan extra kosten dekken.
- Biedt daardoor een duurzame oplossing.
- Geeft rendement, rust en plezier

Ruim 25 jaar partner bij de ontwikkeling van de biologische melkveehouderij. Veel ervaring in bedrijfseconomisch- en strategisch advies

TEL.: 06-26518701 WEB.: WWW.EKOPART.NL

Laag waterpeil, bosjes, wegen en oprukkende bebouwing maken ons landschap aantrekkelijk voor roofdieren en minder geschikt voor weidevogels

Op basis van dat gegeven zou je gemakkelijk kunnen concluderen dat het verdwijnen van de weidevogels door predatie komt. Maar dat is te kort door de bocht. De basis van het probleem zit 'm in veranderingen in het landschap en ontwikkelingen in de landbouw. Door laag waterpeil, bosjes, wegen en oprukkende bebouwing wordt ons landschap aantrekkelijker voor roofdieren en tegelijkertijd minder geschikt voor weidevogels.

BESTRIJDEN ALLÉÉN WERKT SLECHT

Een gruttopaar hoeft jaarlijks gemiddeld maar 0,7 jong groot te krijgen en een kievit ongeveer één voor een stabiele populatie. Maar dat redden ze nu bij lange na niet. Ook als een gebied ideaal is voor weidevogels kan predatie wel degelijk een probleem zijn. Wanneer flink veel grutto's, kieviten en scholeksters bij elkaar zitten kunnen die zich samen behoorlijk verdedigen. Een overvliegende kraai of roofvogel wordt meteen van alle kanten aangevallen en het lukt deze luchtmacht vaak de kuiken- of eierdief te verjagen.

Toch is het geen garantie dat deze gebieden gevrijwaard blijven van te veel predatie. Goede weidevogelgebieden zijn teveel versnipperd geraakt en daardoor kwetsbaarder geworden. In 2016 kwamen in top-weidevogelgebieden Workumerwaard en Haanmeer (Zuidwest-Friesland) nauwelijks jongen groot, vooral door vossen.

Natuurorganisaties, ook Vogelbescherming, worstelen met het probleem van predatie. Niet omdat we principieel tegen het doodschieten van een vos zijn, maar omdat het aanpakken van predatie wél de oorzaak van het probleem moet wegnemen. Als een weidevogelpopulatie onvoldoende groot is en het gebied en beheer zijn niet op orde, dan werkt alleen het bestrijden van predatoren niet. Schiet je bijvoorbeeld een vos, kun je er op wachten tot er een nieuwe opduikt: dweilen met de kraan open.

SCHRIKDRAAD KAN TIJDELIJK HELPEN

Wanneer de vos de hoofddader is, kan het uitrasteren van gebieden met elektrisch draad soelaas bieden. Op verschillende plekken in Nederland zijn er positieve ervaringen mee

opgedaan. De Stichting Vrienden van het Boerenland weet er in de omgeving van Zwolle de weidevogelpopulaties in IJsseluitwaarden mee in stand te houden.

In Engeland wisselen de ervaringen. Soms werkte schrikdraad goed maar op andere plaatsen nam het positieve effect na enkele jaren weer af. Uitrasteren kan tijdelijk een oplossing zijn om op zijn minst in goede gebieden voldoende kuikens te laten opgroeien. Maar net als met afschieten mogen we geen wonderen verwachten. Uiteindelijk moeten we oplossingen op landschapsschaal vinden. Gebieden moeten zó groot zijn en zó ingericht dat ze onaantrekkelijker worden voor predatoren en geschikter voor weidevogels. Bijvoorbeeld door waterpartijen, geen bomen en voldoende goed grasland waar kuikens zich in kunnen verbergen.

www.vogelbescherming.nl/predatiestandpunt

Een zwarte kraai
speurt het weiland
af of er wat te
snaaien valt.

ZWARTE KRAAI Jan Steurink/Nature in Stock

Peter Harry Mulder te midden van
zijn ruige akker met een in de foto
gemonteerde grauwe kiekendief.

PETER HARRY MULDER

MUNTENDAM

70 HA

AKKERBOUWER PETER HARRY MULDER ‘EEN BLOEMENRAND ROND DE AKKER VOOR MINDER INSECTICIDEN’

TEKST MONICA WESSELING

Of we vroeg kunnen afspreken. De aardappelen moeten van het veld; dan is er niet veel tijd te vergeven. Maar voor een interview over vogels is altijd ruimte te maken. Peter Harry Mulder: akkerbouwer én vogelbeschermmer, beide in hart en nieren.

ONTMOET PETER
HARRY MULDER OP
DE CONFERENTIE
‘SUCCESVOL BOEREN
MET NATUUR’ OP
7 APRIL!

GRAUWE KIEKENDIEF Adri Hoogendijk/Buiten Beeld

‘Ik zaai een graanmengsel in zodat kneu, vink en geelgors in de wintermaanden voldoende voedsel hebben’

Op zijn bedrijf in Muntendam, Oost-Groningen, verbouwt Harry Mulder granen, bieten en aardappels, maar hij zaait ook voor de vogels. Dat is niet altijd zo geweest. Net als veel van zijn collega-boeren was Mulder aanvankelijk vooral bezig zo efficiënt en goedkoop mogelijk voedsel te produceren, “gedicteerd als we worden door Brussel”. Tot hij hoorde van de problemen waar akkervogels onder gebukt gaan en hij in contact kwam met de Werkgroep Grauwe Kiekendief.

“Ik realiseerde me toen opeens dat ik zo helemaal niet wilde werken. Op mijn bedrijf horen ook vogels thuis, zelfs al moet ik daarvoor iets extra’s doen.” Aanvankelijk hield hij het bij het inzaaien van een paar akkerranden met een kruidenmengsel, maar al snel kwamen daar speciale klaverstroken voor veldleeuweriken bij.

VELDLEEUWERIK Henny Brandsma/Buiten Beeld

Veldleeuweriken houden van kruidenrijke akkerranden, maar ook van klaverstroken.

BIJNA 10 HECTARE VOOR DE VOGELS

Onder de nieuwe subsidieregeling Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) begon Mulder daarna met wintervoedselveldjes en graanstoppelvelden. “Voor die wintervoedselveldjes zaai ik een graanmengsel in dat de winter over blijft staan. Zo hebben kneu, vink, geelgors, muizen en daarmee ruigpootbuiszard

en andere roofvogels, inclusief uilen, in de wintermaanden voldoende voedsel. De graanstoppelvelden blijken, behalve voor patrijzen, vooral ook voor veldleeuweriken essentiële voedselbronnen te zijn. Bovendien bieden de stoppels dekking. Inmiddels heb ik zo’n 14%, ofwel 9,5 hectare, van mijn bedrijfsoppervlakte voor vogels ingericht. Daarvan doe ik 1,2 hectare voor eigen rekening. Dat is veel, maar het voelt goed.”

DISTELS EN STOPPELS

Mooi: een goed gevoel, maar probleemloos is het niet, erkent de nuchtere Groninger. Zo vereisen de subsidievoorschriften dat elke akkerand na drie jaar opnieuw en op dezelfde plek wordt ingezaaid. “Maar dat geeft teveel kans op distels. Het is beter om op een andere plek in te zaaien”, legt Mulder uit.

Ook het stoppelveld vraagt extra aandacht. Normaliter zaait een boer na de graanoogst een groenbemester in om zo de bodemvruchtbaarheid te vergroten. Stoppels maken dat onmogelijk. “Maar niks doen druist in tegen je boerenverstand. Door een extra compostgift probeer ik de groenbemester te vervangen. Financieel kan dat net uit; een stoppelveld levert 150 euro subsidie per hectare op.”

GEEN INSECTICIDEN NODIG

En dan zit het ook nog wel eens tegen. Mulder meldde zich binnen de agrarische natuurvereniging – alleen via zo’n vereniging is subsidie te verkrijgen – aan voor FAB-bloemenranden. In jargon: Functionele AgroBiodiversiteitsranden. In zulke randen ontwikkelen zich natuurlijke vijanden van de bladluizen, zoals lieveheersbeestjes en gaas- en zweefvliegen. Insecticidegebruik wordt daarmee overbodig; akkers voor vogels veranderen van ‘steriel’ in insectenrijk. “Helaas bleek de beschikbare subsidie niet toereikend. Een deel van de vogelmaatregelen tref ik daarom op eigen kosten. De vogels zijn té belangrijk.”

REGELS REMMEN DE BELANGSTELLING

Over de hoogte van de subsidies is de Groninger akkerbouwer overigens grosso modo goed te spreken. De gedeelde inkomsten plus extra gemaakte kosten worden afdoende gecompenseerd. Toch zijn op dit Groninger platteland maar een handjevol boeren met agrarisch

FACTSHEETS AKKERVOGELS

Goed akkervogelbeheer vraagt om kennis, vakmanschap en enthousiasme. Om de kennis te ontsluiten heeft Vogelbescherming Nederland samen met communicatiebureau de Lynx de belangrijkste informatie over akkervogels in zeven factsheets samengevat. Er zijn drie factsheets over typische akkervogels: patrijs, veldleeuwerik en geelgors. U vindt in de factsheets de belangrijkste eisen die deze soorten aan hun omgeving stellen en welke maatregelen u kunt nemen om het ze beter naar de zin te maken.

Daarnaast zijn er vier factsheets over maatregelen voor akkervogels: meerjarige akkerand, vogelakkers, wintervoedselveldjes en overwinterende graanstoppels. Hierin leest u waarom deze maatregelen goed zijn voor akkervogels en hoe u ze praktisch kunt uitvoeren.

Akkervogels hebben drie basisbehoeften: (1) veilige broedgelegenheid en dekking, (2) zomervoedsel in de nabijheid van het nest en (3) wintervoedsel. ‘Vroeger’ voorzag de landbouw als vanzelf in deze basisbehoeften en waren akkervogels talrijk. Maar de moderne landbouw van vandaag vereist de actieve en bewuste keuze om akkervogels in het akkerland letterlijk enige ruimte en voedsel te laten. De factsheets geven aanknopingspunten over hoe dat concreet te doen.

U kunt alle factsheets downloaden via www.boer-en-vogels.nl

foto: Hans Peeters

Brede kruidenrijke akkerranden kunnen het verschil maken voor typische akkervogelsoorten als veldleeuwerik en patrijs.

Gederfde inkomsten en extra kosten worden afdoende gecompenseerd

natuurbeheer, met akkervogels bezig. Mulder doet er alles aan om collega’s over de streep te trekken, maar het is een taaie opdracht. Diezelfde collega’s laten overigens wél graag hun overhoekjes en dammen door Mulder met struweel beplanten.

Zijn gloedvolle betogen ten spijt, lukt het maar af en toe een collega tot halve natuurbeheerder te maken. Velen zijn huiverig, mede door de – Mulder onderschrijft dat – soms onrealistische regels. Ook de ‘onooglijke’ randen vol onkruid die her en der te zien zijn, weerhouden akkerbouwers ervan zelf met FAB-bloemenranden of iets dergelijks te beginnen. Mulder: “Jammer, want met een goede begeleiding vanuit de agrarische natuurvereniging is een slordige rand helemaal niet nodig.”

NATUURLIJKE WEERBAARHEID

Een goede akkerand is geen onkruidbende, benadrukt Mulder. Sterker nog: het is letterlijk een fleurige aankleding van het bedrijf. En natuurlijk een uiterst nuttige. “Een goede akker- en bloemenrand biedt ruimte aan heel veel natuurlijke vijanden van plaaginsecten.

Als vijf procent van een akkerbouwgebied uit natuurlijke begroeiing bestaat – daar horen ook beheerde overhoekjes, wegbermen en struweelbosjes bij – dan is de natuurlijke weerbaarheid groot en kan insecticide veelal achterwege blijven. Dat is door het Louis Bolk Instituut aangetoond.”

Natuurlijke weerbaarheid (FAB) staat centraal in Mulders platform Boerenbuitengebied: www.boerenbuitengebied.nl. Hij richt zich daarmee niet alleen op zijn collega-boeren, maar probeert ook om de burgers van Muntendam ‘en wijde omgeving’ bij het natuurlijker, duurzamer en leefbaarder maken van het platteland te betrekken. “Samen kunnen we heel veel doen voor de vogels, de vlinders: de natuur. Samen maken we dit Groninger land nóg mooier.”

Mulder gelooft in agrarisch natuurbeheer, in maatregelen om de akkervogels te helpen. Maar hij is niet zonder kritiek. Boeren komen nu alleen voor subsidie in aanmerking als hun bedrijf in een zogeheten akkervogelkerngebied ligt. “Jammer, jammer: zo worden vogels buiten die gebieden aan hun lot overgelaten. Geef ze overal een plek.”

WAT DOEN DE ZUIVELAARS AAN DUURZAAMHEID?

TEKST IDDE LAMMERS

Verduurzaming van de melkveehouderij is goed voor de biodiversiteit en daarmee ook voor weidevogels. Biologische boer Klaas de Lange heeft het zuivel-heft in eigen hand genomen.

Agrariërs zijn in Nederland de belangrijkste beheerders van ons cultuurlandschap. De melkveehouders tekenen voor de meeste hectares. Een kwart van ons land, 990.000 hectare, bestaat uit grasland en op 230.000 hectare wordt voedselmaïs voor de melkveehouderij verbouwd. Als het om het beschermen van weidevogels als grutto en tureluur gaat, is de

FRIESLANDCAMPINA: 'DUURZAAM'-PREMIE OP DE MELKPRIJS
FrieslandCampina is een multinational; ruim 19.000 Nederlandse, Belgische en Duitse melkveehouders zijn lid van de coöperatie. "Wij stimuleren verduurzaming van de zuivelketen onder andere door duurzaam werkende melkveehouders te belonen met een premie op de melkprijs", stelt Guus van Laarhoven, programmaleider biodiversiteit en milieu bij de onderneming. "Alle leden leggen geld in. Vervolgens kunnen de boeren 'punten' verdienen voor maatregelen die ze nemen op het gebied van dierenwelzijn, natuur en landschap, en energieverbruik. Het ingelegde geld wordt herverdeeld via een premie op de melkprijs. In de komende jaren worden milieuthema's als ammoniak en broeikasgassen daarbij steeds belangrijker. Hoe beter de boeren scoren, hoe hoger de premie op de melkprijs. Met elkaar leggen de melkveehouders de lat steeds hoger. Verduurzaming is een zaak van de lange adem, maar ieder stapje telt."

agrarische sector dus een factor van belang. In ons land zijn boeren veelal aangesloten bij een coöperatie.

VAN BOER NAAR ZUIVELPRODUCENT
Klaas de Lange heeft een biologische melkveehouderij in het Overijsselse Nederland. Ook Klaas denkt in termen van duurzame groei. Hij koopt van ruim twintig biodynamisch werkende boeren in Nederland melk op en verwerkt die in zijn eigen zuivelfabriek tot alle producten in de zuivellijn. Onder de merknaam ZuiverZuivel zijn in biologische speciaalzaken melk, kaas, boter, yoghurt en pudding te koop.

EEN SCHEPJE BOVENOP BIOLOGISCH
Dit jaar wil het familiebedrijf van De Lange, Weerribben Zuivel geheten, speciale weidevogelvriendelijke zuivelproducten op de markt brengen. "Op zich is biologisch boeren al gunstig voor de weidevogelstand, maar wij doen er nog een flinke schep bovenop", zegt De Lange. "Naast zaken als een uitgestelde maaidatum, kruidenrijke graslanden en het uitrijden van enkel ruige mest kijken we per bedrijf welke specifieke maatregelen het meeste effect heb-

foto: Lars Soerink

'Alleen met een breed pakket aan maatregelen kunnen we de weidevogels voor de toekomst behouden'

ben op een rijke weidevogelstand en biodiversiteit. Dat kan bijvoorbeeld ook het verhogen van het waterpeil zijn of het afvlakken van oeverranden en het aanleggen van plas-draslacaties. Predatie voorkomen is ook een belangrijk punt, want als alle kuikens worden opgevreten, kom je nóg niet verder. Het bedrijf moet over voldoende kruidenrijk grasland beschikken, waar kuikens beschutting kunnen vinden. Het neemt niet weg dat er soms toch samenwerking met Faunabeheereenheden nodig is."

MÉÉR MELKVEEHOUDERS DURFDEN TE INVESTEREN

"Alleen met een heel breed pakket aan maatregelen kunnen we de weidevogels voor de toekomst behouden", is de stellige overtuiging van Klaas de Lange. "Wat er de afgelopen decennia is gedaan, is volstrekt onvoldoende geweest. Ik ben heel blij met de nauwe samen-

werking met Vogelbescherming Nederland. Mede door hun kennis kunnen wij nu weidevogelvriendelijke zuivel in de markt zetten. Voorlopig alleen nog in de gespecialiseerde biowinkels, maar in de toekomst hopelijk ook in de reguliere supermarkten. En ik denk dan heus niet alleen aan het vergroten van mijn eigen marktaandeel in de zuivelsector. Meer afzet betekent ook dat meer melkveehouders echt hebben durven te investeren in een agrarische bedrijfsvoering waar de belangen van weidevogels en andere flora en fauna zwaar worden meegewogen."

[frieslandcampina.com/nl/
weerribbenzuivel.nl](https://frieslandcampina.com/nl/weerribbenzuivel.nl)
zuiverzuivel.nl

HET ROER IS OM COLLECTIEF AGRARISCH NATUURBEHEER ANNO 2017

TEKST WOUTER ROZENDAAL

Het roer is om. Sinds 1 januari 2016 werken veertig professionele en gecertificeerde collectieven aan een doelmatig agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Dat is gericht op het instandhouden van kwetsbare, door Europese wetgeving beschermde, vogel- en habitatrictlijnsoorten. De collectieven hebben zich daartoe het werken met het nieuwe subsidiestelsel eigen gemaakt.

Vogelsoorten die door Europese regelgeving worden beschermd zijn onder meer de grutto, patrijs, gekraagde roodstaart en de scholekster (foto).

De collectieven zijn ruim twee jaar lang ondersteund in hun opstartfase, professionalisering en het leren werken met het nieuwe stelsel voor Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb16). De ondersteuning kwam van de Stichting Collectief Agrarisch Natuurbeheer: SCAN.

VAN 14.000 NAAR 46 SUBSIDIES

In die afgelopen twee jaar is de omslag gemaakt van 14.000 individuele beheersubsidies aan boeren naar 46 subsidies aan 40 collectieven. Vervolgens hebben circa 6700 boeren een beheercontract, op basis van een goed onderbouwd beheerplan, met een collectief gesloten. Minder deelnemende boeren, maar met meer zware beheerpakketten en geconcentreerd op een kleinere oppervlakte. Met als doel meer ecologisch resultaat en veel lagere overheadkosten.

De tijdelijke projectorganisatie SCAN wordt nu afgebouwd. Sinds 1 januari 2016 ontzorgt en faciliteert BoerenNatuur.nl, de koepelvereniging van de 40 collectieven, haar leden.

Zij doet dit onder andere door belangenbehartiging, kennisdeling, communicatie en het beschikbaar stellen van het in eigen beheer ontwikkelde SCAN-ICT.

NAAR EFFECTIEF BEHEER

De 6700 boeren voeren, in opdracht van de provincies, het beheer uit op zo'n 67.000 hectare. Ten opzichte van de voorgaande periode moest dat beheer sterk verbeterd en de uitvoering efficiënter georganiseerd worden. De collectieven spelen daarin een cruciale rol. Enerzijds als opdrachtnemer van de provincies en anderzijds als contractpartner voor de individuele agrariërs. Met hun netwerk aan coördinatoren, vrijwilligers en veldmedewerkers – die de boeren en hun bedrijfssituatie vaak al jarenlang kennen en die veel draagvlak genieten – zijn de collectieven uitstekend in staat regionaal maatwerk te leveren.

Het beheer wordt gedurende het seizoen bijgestuurd op basis van actuele waarnemingen. Beheergeld wordt daardoor ingezet waar het 't meest effectief is. Het nieuwe stelsel ANLb16 biedt de benodigde ruimte voor maatwerk, maar er zijn ook zeker nog verbeterpunten: bijvoorbeeld de benodigde flexibiliteit in de uitvoering van het beheer. Zo moeten, als gevolg van Europese regelgeving, wijzigingen in het beheer minimaal veertien dagen vooraf worden doorgegeven. Bijvoorbeeld het verlenen van een uitgestelde maaidatum ten behoeve van de rustgelegenheid voor weidevogels.

NETWERKORGANISATIE BOERENNATUUR.NL

BoerenNatuur.nl funktioneert als een klein team van professionals onder aansturing van het bestuur. Het team werkt samen met twaalf provinciaal secretarissen, de coördinatoren van de collectieven en honderden professionals en vrijwilligers aan agrarisch ondernemen met landschap, natuur en water. Door de netwerkstructuur ontstaan korte lijnen tussen de dagelijkse (beheer)praktijk en de meer beleidsmatige en regelingstechnische inzet op landelijk niveau. Er wordt samenwerking gezocht met hogescholen, onderzoeksinstituten, de leerstoel Agrarisch Natuurbeheer, en het Deskundigteam Cultuurlandschap van de Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren (VBNE). BoerenNatuur.nl faciliteert en ontzorgt collectieven bij de uitvoering van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Ze streeft naar een groter aandeel van boeren-natuur in de totale landbouw en naar een landbouw die 'natuur-inclusief' is.

Voor meer informatie, neem contact op via info@boerennatuur.nl. Uitgebreide informatie over maatregelen voor boerenlandvogels: www.boer-en-vogels.nl.

In die afgelopen twee jaar is de omslag gemaakt van 14.000 individuele beheersubsidies aan boeren naar 46 subsidies aan 40 collectieven.

Samen met overheden (provincies en het ministerie van Economische Zaken) en uitvoerende diensten (de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland en de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit) werkt BoerenNatuur.nl aan het optimaliseren van het stelsel zodat het beheer nóg effectiever en efficiënter wordt.

NOG RUIMTE VOOR VERBETERING

Niet alleen het systeem, maar ook het beheer zelf kan en moet nog beter. Op basis van een door Alterra uitgevoerde *ex ante* evaluatie blijkt dat collectieven een eerste stap gezet hebben in de vereiste kwaliteitsslag. Gemiddeld genomen hebben de beheerde hectares een hogere kwaliteit – het areaal licht beheer is sterk gedaald – en de kansrijke gebieden zijn beter benut dan in de voorgaande periode. Er liggen echter verbeterpunten die met 'lerend beheren' opgepakt kunnen worden. BoerenNatuur.nl faciliteert en stimuleert de collectieven om dat in samenwerking met de provincies en kennisinstellingen ook te doen.

RENDABEL INPASBAAR IN BEDRIJF

Veel deelnemende boeren zijn uit zichzelf gemotiveerd om actief een bijdrage te leveren aan de instandhouding van boerenlandsoorten. Maar het beheer moet ook rendabel inpasbaar zijn in de agrarische bedrijfsvoering. Een agrariër is in de eerste plaats een ondernemer. Activiteiten om kwetsbare soorten te beschermen kosten de agrariër geld. Zoals de aanleg van een plasdrasperceel waar weidevogels kunnen foerageren of het onderhoud van een houtwal waar een gekraagde roodstaart kan nestelen. Zulke inspanningen moeten gecompenseerd worden met minimaal een kostendekkende beheervergoeding. Daarnaast is waardering van de maatschappij voor de inspanningen van de agrariër essentieel om het agrarisch natuurbeheer een duurzame toekomst te geven. Een agrarisch ondernemer heeft immers een keuze: produceren binnen gangbare omstan-

digheden of produceren met inpassing van agrarisch natuurbeheer. En dat laatste leidt tot minder opbrengsten.

EEN VISITEKAARTJE VAN NEDERLAND

De collectieven voeren het agrarisch natuur- en landschapsbeheer uit volgens een maximaal efficiënte en transparante EU-conforme werkwijze. Alle 40 collectieven zijn hiervoor gecertificeerd door de Stichting Certificering SNL. Dit wordt in Brussel opgemerkt waar het nieuwe stelsel ANLb16, waarin de collectieven centraal staan, een visitekaartje van Nederland is. Ook in eigen land genieten de collectieven in toenemende mate aandacht en waardering. Ze worden inmiddels gezien als een serieuze partner in het landelijk gebied die in staat is doelen te realiseren, breder dan alleen agrarisch natuur- en landschapsbeheer.

foto: Lieke Oude Nijeweme

Wouter Rozendaal is werkzaam voor Aequator Groen & Ruimte en werkt als uitvoerend secretaris voor SCAN en BoerenNatuur.nl

BoerenNatuur.nl en Vogelbescherming organiseren samen op 7 april de conferentie: 'Succesvol boeren met natuur: ontmoet de praktijk'. Zie de achterkant van dit magazine!

6700 boeren voeren, in opdracht van de provincies, het beheer uit op zo'n 67.000 hectare

TEKST FLOOR KOORNNEEF EN CARLEEN WEEBERS

AMSTELNATUURZUIVEL, GOED VOOR BOER ÉN NATUUR

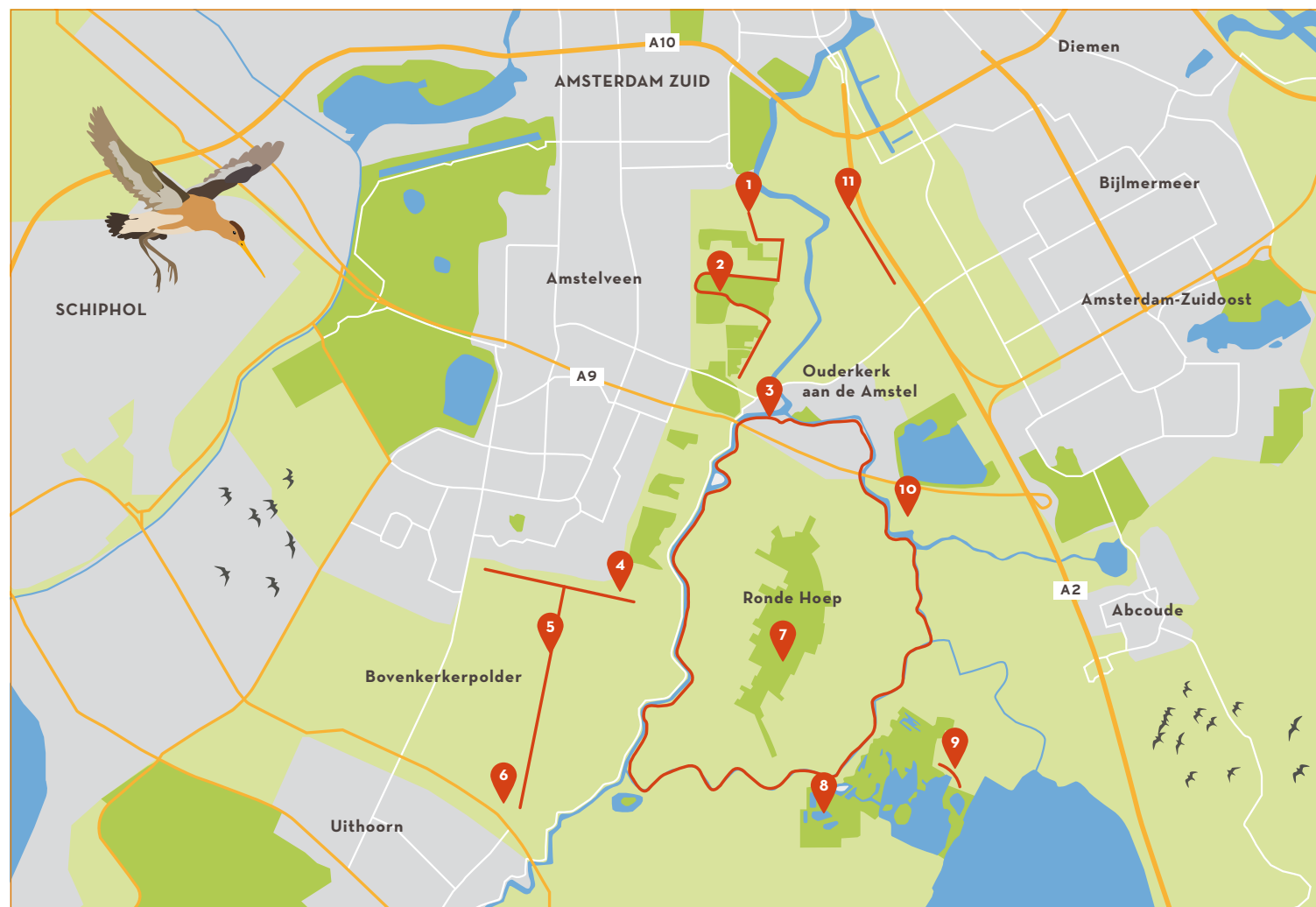
Amstelland is een van beste weidevogelgebieden van Nederland. Grutto, tureluur, kievit en scholekster broeden er al decennialang op de kruidenrijke graslanden vol bloemen en insecten. Tientallen boeren als Joost van der Kroon werken er hard om het prachtige weidevogellandschap te behouden en versterken: naast het beheer van de bestaande kruidenrijke graslanden wordt op veel plekken geëxperimenteerd met het extra inzaaien van kruiden om

de grasmat structuurrijker te maken. In het voorjaar zetten ze het water in hun sloten omhoog en ze maaien pas als de weidevogelkuikens opgegroeid zijn. Joost van der Kroon: "Ons bedrijf heeft als speerpunt duurzaam ondernemen. De koeien grazen 's zomers buiten en liggen 's winters op het stro in de vrijloopstal. Met stromest wordt het grasland bemest, zodat het bodemleven optimaal gestimuleerd wordt. Hier profiteren weidevogels van."

foto: Fred van Diem

Amstelland
is een van
de beste
weidevogel-
gebieden van
Nederland

- 1 Weidevogels kijken langs de weg
- 2 Vogelkijkscherm
- 3 Rondje Ronde Hoep
- 4 Uitkijkpunt vanaf het fietspad
- 5 Weidevogelboulevard
- 6 Verschillende vogelplasjes
- 7 Weidevogelreservaat, toegankelijk tijdens excursie
- 8 Rondje lopen met veel vogels
- 9 Stukje wandelen, veel vogels
- 10 Landje van Geijssel
- 11 Vanaf wandel- en fietspad goed zicht op vogels in de polder

Joost van der Kroon, Ouderkerk aan de Amstel. 55 koeien en 37 hectare grond.

WEIDEVOGELS HELPEN MET DE DAGELIJKSE BOODSCHAPPEN

Vogelbescherming is samen met boeren uit Amstelland, de Stichting Beschermers Amstelland, burgers, ondernemers, gemeenten, natuurorganisaties en de provincie Noord-Holland aan het werk om AmstelNatuurZuivel te ontwikkelen. Een streekproduct afkomstig uit de kruidenrijke polders waar grutto's nog veel jongen grootbrengen. In samenwerking met de Amsterdamse groothandel Vroegop Ruhe & Co. worden de markt- en productiemogelijkheden van AmstelNatuurZuivel onderzocht. AmstelNatuurZuivel verbindt de stad met de natuur op het platteland en geeft consumenten de mogelijkheid om met hun dagelijkse boodschappen weidevogelboeren in Amstelland te ondersteunen, zodat dit unieke landschap voor weidevogels behouden blijft. Volg het project op www.vogelbescherming.nl/amstelland of stel uw vraag via info@vogelbescherming.nl.

TEKST CEES WITKAMP

BOEREN EN BIODIVERSITEIT SLECHT AF MET HET GLB

Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) is de 50 jaar ruim gepasseerd en lijkt vergroeid met zijn jas. Waar giganten als de Rotterdamse Haven hun koers radicaal verleggen van fossiel naar duurzaam, daar focust het GLB nog steeds op grootschalig produceren van goedkoop voedsel. Boeren en biodiversiteit trekken daarbij aan het kortste eind.

Het GLB heeft sinds haar oprichting als belangrijkste doel om voldoende, kwalitatief goed voedsel te produceren tegen een acceptabele prijs, waar een boer een goed inkomen uit kan halen. De laatste jaren heeft het GLB weliswaar meer aandacht voor zaken als milieu, natuur en leefbaarheid van het platteland. Maar iets wezenlijks zien we niet veranderen; kunnen we wel doorgaan met het GLB zoals het er nu uitziet?

HERVORMING LIJKT NOODZAKELIJK

Een goed inkomen voor de boer is op dit moment absoluut niet gegarandeerd. En biodiversiteit evenmin: het GLB heeft geleid tot een enorme achteruitgang van weidevogels en boerenlandvlinders. Neem die twee samen en het is niet vreemd dat we een roep horen om het GLB verder te hervormen. Ideeën genoeg. Staatssecretaris Van Dam kwam met een voorstel om er een Gemeenschappelijk Landbouw- en Voedselbeleid van te maken. De denktank van de Europese Commissie gaf aan dat er minder geld naar industriële landbouw zou moeten en meer focus op boeren die 'het anders doen'. Boeren die maatschappelijke diensten verlenen, die regionale producten weten te maken en die meer aandacht hebben voor de leefbaarheid van het platteland.

TERUG NAAR EEN LEEFBAAR PLATTELAND

Vogelbescherming Nederland is jaren geleden al begonnen met na te denken over een bredere aanpak om de biodiversiteit in Nederland te behouden. Het vergt een andere benadering van de landbouw. Innovatieve boeren die biodiversiteit serieus nemen, proberen wij te stimuleren om hun bedrijfsvoering hierop aan te passen. We gaan samen met hen op zoek naar mogelijkheden binnen hun bedrijf, zoeken mee naar alternatieve financieringsbronnen en denken mee over de ontwikkeling van nieuwe producten of diensten.

Maar het zou beter zijn als dit meedenken en meewerken breder gebeurde. Vogelbescherming ziet hier een grote rol voor de marktpartijen zoals de zuivelsector, de bierbrouwers, de bankensector en de retail. Daar wordt veel geld verdiend en dat zou deels ten goede moeten komen aan een mooi en leefbaar platteland.

DUURZAAMHEID IN HET MANDJE

De overheid stopt jaarlijks tientallen miljoenen in het agrarisch natuurbeheer. Een mooi instrument, maar naar onze overtuiging niet genoeg om de biodiversiteit die we willen behouden veilig te stellen; daar is meer voor nodig. We streven ook een ommekeer in het agra-

Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid in cijfers: basiscijfers over landbouw en de voedingsmiddelenindustrie in Nederland. Bron: www.europarl.europa.eu/

▶ **1.847.000**

hectare oppervlakte cultuurgrond (OCG)

▶ **67.000**

bedrijven

▶ **27,4**

hectare OCG per bedrijf

▶ **169.800**

personen vinden werkgelegenheid

▶ **27.134,9**

(x miljoen euro)

totale landbouwproductie

▶ **1,8%**

aandeel primaire sector in bruto toegevoegde waarde/bbp

Hogere biodiversiteit in uw natuurontwikkelings projecten.

Biodivers draagt zorg voor:

- **(Meer)** Speelruimte voor de natuur
- **(Juiste)** Inpassing op iedere bodem
- **(Hoge)** Biodiversiteit
- **(Ecologisch)** Verantwoord en milieuvriendelijk gewonnen zaadmengels
- **(Extra)** Duurzame ontwikkeling van de ingezaaide vegetatie

Vraag een vrijblijvende offerte aan voor uw inzaai-project.

biodivers[®]
natuurzaadmengels

Natuurlijker kàn het niet!

Meer info? WWW.BIODIVERS.NL

Plas-draspompen op zonne-energie

King of the Field

VAN DE MAKERS VAN DE BESTE DRINKBAKKEN OP ZONNE-ENERGIE!

De Poortman Solar plas-draspompen worden toegepast voor o.a. inundatie van graslandpercelen ter bevordering van de weidevogelstand.

Bel nu
0513-466003

SOLAR ENERGY & WATER SOLUTIONS www.poortmansolar.nl

risch onderwijs na, waarbij natuurinclusieve duurzame productie de boventoon gaat voeren. Om zo'n ommekeer een succes te laten worden zal de consument mee moeten in een ander kooppatroon: meer duurzame producten in het winkelmandje dan vandaag nog gebeurt. Consumenten zijn gewend geraakt aan relatief geringe uitgaven voor voedsel; we moeten ze in laten zien dat met niet meer dan een paar centen extra er veel meer gedaan kan worden om hun leefomgeving aantrekkelijk te houden.

BELONING VOOR MAATSCHAPPELIJK DIENST

Vogelbescherming is voorstander van een ander GLB, waarbij boeren die zien dat er kansen liggen wanneer ze hun bedrijfsvoering aanpassen, meer bevoorrecht worden. Een GLB dat meer kijkt naar het leveren van maatschappelijke diensten en minder naar het puur produceren van voedsel voor de wereldmarkt. Er zijn allerlei vergroeningsmaatregelen voorstelbaar die nu nog niet worden gefinancierd uit het GLB en die wel wenselijk zijn voor het vergroten van de biodiversiteit.

Het GLB zou boeren die hun bedrijfsvoering aanpassen meer moeten bevoorrechten

Vogelbescherming vindt dat vergroeningsmaatregelen een grotere bijdrage moeten leveren aan biodiversiteit, óók voor grasland. Heel belangrijk is dat er langjarige contracten voor boeren komen; dat is niet alleen voor boeren, maar ook voor vogels fijner. Er zou een andere verhouding moeten komen in het te besteden budget ten gunste van ontwikkelingsprojecten voor het platteland en het vergroeningsgeld kan beter besteed worden dan op dit moment gebeurt. Hierin gaat veel geld om en daarvoor mag best een duidelijker focus op biodiversiteit komen.

Cees Witkamp is Senior Beleidsmedewerker Boerenlandvogels bij Vogelbescherming.

Landscape and Environment Management

Interesse in je omgeving, zoals natuur, landschap, milieu en ruimtelijke ordening? Dan is de opleiding Landscape and Environment Management van Hogeschool Inholland Delft de opleiding die je zoekt! Het is *DE* groene HBO-opleiding in de Randstad, zoals student Lars Buckx tijdens zijn stage ondervond.

Lars vertelt: *“Tijdens mijn derdejaars stage heb ik bij Batumi Raptor Count in Georgië locatieonderzoek voor migrerende zangvogels uitgevoerd: vogels vangen, tellingen uitvoeren en monitoren. Erg leerzaam om met zeldzame vogels te werken.”*

Inholland.nl/lem

Advertorial
ZORGELOOS PLAS-DRAS MET ZON KAN

PAPENDRECHT – Een zonnepaneel, een slang en een eenvoudige pomp van Aqua Delta: dat is alles wat er nodig is om het waterpeil op een stuk land te beheersen. En de zon natuurlijk.

Het is mooi om Aart den Breejen van Aqua Delta uit Papendrecht aan het werk te zien. Hij tilt een zonnepaneel uit zijn aanhangwagen, pakt er een slang en een kleine pomp bij, sluit de drie in een paar tellen op elkaar aan en het wonder voltrekt zich: direct spuit er water uit de slang omhoog. Er komt geen netwerkaansluiting aan te pas.

Eenvoudig en goedkoop

Den Breejen bouwt en onderhoudt de pompen zelf. “Ik hou de techniek bewust eenvoudig, want hoe minder er in zit, hoe minder er kapot kan gaan”, zegt hij pragmatisch. “De onderdelen komen van leveranciers uit de regio. Klanten krijgen een jaar garantie. Na drie jaar moet je soms wat kleine onderdelen vervangen, een lager of koolborstel misschien.” Een belangrijke ontwikkeling in de pompen is dat ze ruim voldoende capaciteit leveren, tot 90m3/dag, zonder accuystelsysteem. Dit is voldoende voor 1 hectare plas-dras.

Veel klanten van Aqua Delta zijn boer. “Met name de grutto en de kievit voelen zich beter thuis op natte grond, vanwege de muggenlarven en wormpjes die er leven. Om die reden heeft bijvoorbeeld de ANV Ark en Eemlandschap bij mij ruim veertig pompen gekocht, voor gebruik door hun leden”

Maatwerk

Den Breejen werkte jarenlang als ontwikkelingswerker in Oeganda. De ervaring die hij daar opdeed, benut hij onder andere bij het bouwen van grote irrigatiepompen voor Afrikaanse landen. “Ik werk daarbij samen met Practica Foundation uit Papendrecht, een ingenieurs-adviesbureau op het gebied van energie, water en sanitatie voor de Derde Wereld. Overigens heb ik ook voor West-Europa grote pompen gebouwd, onder andere voor Natuurmonumenten en voor een drainage project in Duitsland samen met Combidrain uit Assen.” Ook voor grotere projecten worden dus pompen op maat geleverd met advies en service.

Een andere voorbeeld hiervan is dat de grotere pompen ook geschikt voor het beheersen van het waterpeil in een waterberging. Als de waterberging vol is gelopen, kan de zonnepomp het water langzaam weer wegpompen. Misschien liggen hier ook mogelijkheden voor boeren samen met waterschappen

Mobiel

Dankzij hun soberheid en het gebruik van sterke onderdelen, heeft de gebruiker weinig omkijken naar de pompen van Aqua Delta. “Van de Agrarische Natuurbeheer Vereniging Ark en Eemlandschap heb ik sinds de plaatsing begin dit jaar geen enkele klacht gehad. Groot voordeel is ook dat ze mobiel zijn. In minder dan een halve dag heb je een pomp neergezet en ook weer weggehaald.”

Voor meer informatie:
www.aquadeltapompen.nl.
Aqua Delta is bereikbaar via:
06-36315627 of
aqua.delta@outlook.com.

STEENUIL Michiel Schaap/Buiten Beeld

BESTEL GRATIS HET BOEKJE ‘ERFVOGELS IN BEELD’!

Naast weidevogels en akkervogels is er nog een groep vogels van het boerenland: erfvogels. Zij leven op en rondom boerderijen en landelijk gelegen woningen. Bekende erfvogels zijn de boerenzwaluw, ringmus en steenuil. Met een aantal soorten gaat het niet goed. Gelukkig kunt u ze makkelijk helpen! Bestel gratis het boekje ‘Erfvogels in beeld’ en lees hoe u met simpele maatregelen als overhoekjes, poeltjes of nestkasten uw erf levendig en vol vogels houdt.

‘Erfvogels in beeld’ is een uitgave van de KNNV Uitgeverij. U kunt het boekje gratis bestellen via www.vogelbescherming.nl/erfvogelsinbeeld. Het boekje wordt dan binnen enkele weken naar u toegestuurd. Op is op!

www.knnvuitgeverij.nl

KNNV Uitgeverij

Dit is een eenmalige uitgave van het magazine ‘Slimme vogels, de praktijk van boeren met natuur’ door Vogelbescherming Nederland.

Dit project werd gefinancierd met de steun van de Europese Commissie. De verantwoordelijkheid voor deze publicatie ligt uitsluitend bij de auteur; de Commissie kan niet aansprakelijk worden gesteld voor het gebruik van de informatie die erin is vervat.

Redactie

Jouke Altenburg, Nadja Jansma (hoofredactie), Hans Peeters en René de Vos (eindredactie)

Vormgeving

Janneke Smale, said & smale, Amsterdam

Lithografie

Colorset, Amsterdam

Druk

Roto Smeets, Deventer

Aan dit magazine werkten mee:

Pauline van Mechelen (beeldredactie), Hessel Agema, Ruud van Beusekom, Arjen Boerhorst, Klaas-Jan en Irene Bruins, Neeke Buren, Fogelina Cuperus, Martin Dekker, Marten Dijkstra, Kirsten Dorrestijn, Onno van Eijk, Jan Hendrik Elzinga, Jan Willem Erisman, Jos Hooijmeijer, Dick Hos, Roelf Hovinga, Paula Huigen, Marc Janssen, Willemijn Kaptein, Joost van der Kroon, Floris van Kuijk, Wout Lam, Kees Lambalk, Idde Lammers, Joris Lohman, Astrid Manhoudt, Willy Muilwijk, Peter Harry Mulder, Murk Nijdam, Kees de Pater, Henk Pelleboer, Wouter Rozendaal, Kees en Ard Ruyter, Erik Smale, Lars Soerink, Hermen en Leanne Spans, Eric van der Spelt, Berend en Wilma Steenbergen, Marcel Strijveen, Dirk Tanger, Jan Vrolijk, Monica Wesseling, Alex Wieland, Cees Witkamp

Overname van artikelen

Overname van artikelen is mogelijk na toestemming van Vogelbescherming, via info@vogelbescherming.nl.

Vogelbescherming Nederland

Boulevard 12, 3707 BM Zeist
postbus 925, 3700 AX Zeist
T 030 693 77 00

Servicecentrum

Met alle vragen kunt u terecht bij het Servicecentrum van Vogelbescherming. Bereikbaar op werkdagen van 8.30 tot 17.00 uur. T 030 693 77 00 of via www.vogelbescherming.nl.

Download ‘Slimme Vogels’ via www.boer-en-vogels.nl of bestel hier gratis exemplaren, zolang de voorraad strekt.

LANDELIJKE ANLB-DAG - 7 APRIL 2017, VAN HALL LARENSTEIN IN VELP

SUCCESVOL BOEREN MET NATUUR ONTMOET DE PRAKTIJK

Natuur-inclusieve landbouw biedt in de ogen van BoerenNatuur.nl en Vogelbescherming een nieuw perspectief voor economisch gezonde boerenbedrijven in een natuurrijk landschap. Deze vorm van landbouw is de beste manier om tot een duurzame toekomst voor onze landbouw te komen en om het verlies aan natuur in het agrarisch landschap tegen te gaan. Kom naar de conferentie *Succesvol Boeren met natuur: ontmoet de praktijk* en laat u inspireren door de praktijkervaringen van de pioniers!

**Uitreiking
Gouden Grutto
Award door
Cees Veerman**

- Landelijke ANLB-dag van BoerenNatuur.nl: nieuwe ontwikkelingen rondom de uitvoering van het beheer voor natuur en het boerenbedrijf
- Kennis uit de praktijk: marketing van weidevogelvriendelijke producten
- Informatie en adviezen: bedrijfsvoering en natuur door boeren en andere deskundigen
- Informatieve markt: bedrijven en boeren met weidevogelvriendelijke producten en diensten
- De praktijk: bodem, grassen, kruiden, bemesting, water, financiering, kostenreductie, samenwerking, monitoring, kennisontwikkeling

Prijs, inclusief lunch: € 15,00; leden Vogelbescherming/BoerenNatuur.nl: € 10,00; studenten: € 5,00.
Voor aanmelden en het volledige programma: www.boer-en-vogels.nl en www.boerennatuur.nl.